

POLITIET

DRIVERANALYSE 2023-2027

EN STRATEGISK ANALYSE

OSLO POLITIDISTRIKT

DRIVERANALYSE 2023-2027

En strategisk analyse produsert av analytikerne
Marianne Sætre, Christina Hofseth og Bjørnar L. Kjenn.

Seksjon for analyse og etterretning
Felles enhet for etterretning og etterforskning

Oslo politidistrikt

Publisert 2024

Oppsummering

Driveranalyse 2023-2027 for Oslo politidistrikt omhandler konsekvensene for kriminalitet og uro av polykrisen som preger verdenssamfunnet og det globale systemet politidistriktet er del av. Det er identifisert 8 dimensjoner i denne krisen som potensielt har stor betydning for rådende trender i kriminalitet og uro. De tre første dimensjonene gjelder selve **livsgrunnlaget** i form av 1) *Naturødeleggelser*, 2) *Økonomisk omlegging* og 3) *Teknologisk revolusjon*. To dimensjoner gjelder **politiske institusjoner**: 4) *Av-globalisering og stormaktkamper* og 5) *Demokrati-forvitring og politisk mistillit*. De tre siste gjelder **kulturelle endringer** med potensiale for konflikt, herunder 6) *Radikaliserte verdikamper*, 7) *Kulturell militarisering* og 8) *Digital fragmentering av fellesskapet*.

Konsekvensene er vurdert ut fra 5 kjente kriminalitet- og urogenererende mekanismer (utstøting, konflikt, muligheter (options), norm-oppløsning, og psykiske belastninger). Det pekes på at Oslo politidistrikt må være forberedt på betydelige endringer i situasjonsbildet framover, herunder følgende:

Totalt sett er prognosen at polykrisen har uberegnelige konsekvenser, som gir stor usikkerhet om utviklingen i uro og kriminalitetsbildet framover. Det forventes likevel *en vekst 3-5 år framover*, og *polykrisen snur dermed 20 års nedgangstrend i politidistriktet*. Veksten vil trolig skje geografisk bredt og *prege flere europeiske land og storbyer*, som alle vil erfare polykrisens betydelige kulturelle, sosiale, økonomiske og klimamessige endringer på sin måte.

Særlig kan det forventes *mer politisk uro, mistillit og opprør* i Oslo politidistrikt. Dette vil skape et grunnlag for *økning i flere typer av kriminalitet, både i digitale og fysisk rom*. Økningen gjelder blant annet enkle vinningslovbrudd, skadeverk, cyberkriminalitet og mer avanserte former for økonomisk kriminalitet. I tillegg kommer økning i personangrep som seksuelle overgrep og ikke minst vold, også vold med skytevåpen.

Rekrutteringen til kriminalitet vil trolig skje bredere enn tidligere år og gjelde nye grupper i befolkningen, også høyt utdannede og middelklassen. De vil erfare sosial fall og utstøting på grunn av belastende samfunnsendringer, samtidig som mulighetsrommet for lovbrudd blir større med ny teknologi. Landbakgrunns-profil for involverte kan også endres med folkeforflytninger innad i europa grunnet krig og klimakrise.

De urolige og harde tidene framover kan oppleves psykisk belastende for mange, og det kan forventes økning i kriminalitet begått av psykisk ustabile. Personer kan trekke seg ut av fellesskapet og etablere grupper med egne normer og regler, inkludert kriminelle grupper, organisasjoner og nettverk.

Avslutningsvis i analysen er det formulert 9 spissede prediksjoner om utviklingen i kriminalitet og uro som følge av polykrisen.

Refleksjoner om den forventede utviklingens betydning for virksomhetsstyringen av politidistriktet, foreligger i eget appendix.

1 Innholdsfortegnelse

Oppsummering.....	3
1 Innledning.....	5
1.1 Oppdrag og formål: Driveranalyse 3-5 år fram.....	5
1.2 Problemstilling: Polykrisens virkning på lokal kriminalitet og uro	5
1.3 Nødvendige forbehold	6
1.4 Analysemodell: Kriminalitet og uro-fremmende mekanismer.....	6
1.5 Metode.....	7
2 Resultat: Polykrisens drivere.....	8
2.1 Problemkompleks 1: Livsgrunnlaget forandres	8
2.2 Problemkompleks 2: Geopolitisk skifte og styringsutfordringer	16
2.3 Problemkompleks 3: Kulturelle konflikter og fragmentering	21
3 Oppsummert og vurdering: Drivere og utvikling.....	27
3.1 Polykrisens drivere og mekanismer.....	27
3.2 Samlet vurdering av utviklingstrekkene.....	28
3.3 Spissede prediksjoner	30
Vedlegg	32

1 Innledning

1.1 Oppdrag og formål: Driveranalyse 3-5 år fram

Oslo politidistrikts ledelse ønsker en strategisk analyse for 3-5 år fram som informerer om hvilke utfordringer som kan forventes. Den skal kunne legges til grunn for planlegging, prioritering og ressursforvaltning. Den skal gjøre politidistriktet rustet til å møte morgendagens utfordringer.

Lokal ledelse har tolket oppdraget som et ønske om en *driveranalyse* for Oslo politidistrikt, som også skal kunne anvendes som tolkningsbakgrunn for senere analyser av lokale data. Drivere forstås her som samfunnsforhold av strukturell og kulturell art som påvirker lokale livsbetingelser og innvirker på mønstre i kriminalitet, sosial og politisk uro. Analysen har fokus på samfunnsprosesser som vil endre hovedtrekkene i lokal kriminalitet og uro, ikke på stabilitet. Den vektlegger det som kan fremme kriminalitet og uro, ikke det som hemmer.

En driver-analyse har likhetstrekk med såkalte *omverdensundersøkelser*. Begge gir et overordnet perspektiv på tidsaktuelle samfunnsprosesser som må forventes å innvirke på utfordringene framover.¹ Hypotesene i den foreliggende driver-analysen gjelder primært endringer i folks kulturelle og strukturelle handlingsbetingelser i Oslo politidistrikt. Analysens inkludert ikke foreliggende kriminalstatistikk i vurderingene.

1.2 Problemstilling: Polykrisens virkning på lokal kriminalitet og uro

Politidirektoratet har nylig uttrykt at Europa er preget av en økning i «*sammensatte trusler*». Foreliggende driver-analyse har samme utgangspunkt. Den anvender *global polykrise* som analytisk begrep for å undersøke den komplekse situasjonens innvirkning på betingelsene for kriminalitet og uro i Oslo politidistriktet.²

Kjennetegnet på en polykrise er mange samtidige og alvorlige *problemdimensjoner*. De er sammenvevd til *problemkomplekser* og kan forsterke hverandre.³ For flere av dimensjonene i dagens polykrise er ringvirkningene alvorlige. De berører de bærende institusjoner og funksjoner i samfunnet, kan snu makroprosesser og destabilisere samfunnsutviklingen.⁴

Polykrisen springer ut av den globale veven som skaper et globalisert markedssamfunn. Her er steder og folk gjensidig avhengige av hverandre i lange utvekslingskjeder. Dette konstituerer også et globalt *risikosamfunn*, der problemer lett spres og blir flerdimensjonale.⁵ Det globaliserte samfunnet har vært preget av høyt tempo og rask vekst, og noen av polykrisens sentrale problemdimensjoner er resultat av at det over tid har vært overforbruk av ressurser og tap av essensielle eksistensbetingelser.⁶

Oslo politidistrikt utgjør et urbant knutepunkt med spesielle funksjoner både i den globale og nasjonale veven. Det sentrale spørsmålet i denne analysen er *hvordan polykrisens problemkompleks og -dimensjoner vil framstå lokalt i Osloregionen framover og påvirke kriminalitet og uro her*.

1.3 Nødvendige forbehold

Analysen behandler særdeles komplekse makroprosesser, hvilket gir beskrivelsen av driverne en *høy grad av usikkerhet*. Samtidens informasjonskriger og revolusjonerende mulighet for informasjonsmanipulering har økt risikoen for at *'fake news'* og propaganda har lurt seg inn i kildematerialet og gitt *svekket reliabilitet* ved innhentede data.

Flere av samfunnsprosessene som omhandles kan ha fatale utfall, som fundamentalt vil endre prognosene for kriminalitetsutfordringer i Osloregionen. I analysen er det *sett bort fra de mest dramatiske utfallene*.

Videre kan makroprosesser i en globalisert verden vanskelig avgrenses klart i tid og rom. Derfor kan drivernes *gyldighet overskride perioden på 3-5 år og politidistriktets grenser*.⁷

1.4 Analysemodell: Kriminalitet og uro-fremmende mekanismer

For å identifisere hvordan polykrisens utfordringer blir lokale pådrivere for kriminalitet og uro, er det vurdert hvordan de kan påvirke de spesielle *livsbetingelser og handlingsrom* som karakteriserer Oslo som storbyregion og hovedstadsområde. Her tas det hensyn til de sentrale samfunnsinstitusjonene i området samt både næringsliv, ulike grupper av bosatte og av tilreisende med midlertidig opphold.

Videre er det vurdert hvordan de nye livsbetingelsene kan forandre aktørenes muligheter og handlingsvalg (options), og derigjennom trendene i lokal *kriminalitet, sosial- og politisk uro*. I denne vurderingen er det tatt hensyn til *5 mekanismer*, som både politidistriktets lokalkunnskap og internasjonal forskning tilsier har virkning på handlingsvalg og mønstre i kriminalitet og uro:

1. Utstøtingsmekanisme
 - Strukturelle og kulturelle prosesser som skyver befolkningsgrupper ut av den sosiale veven av gjensidig avhengighet, slik at de ikke får en posisjon og tilknytning til den legale samfunnsorganismen.
2. Konfliktskapende mekanisme
 - Strukturelle og kulturelle prosesser som skjerper konkurranse og interesseforskjeller, eller som endrer forventninger og forpliktelser på individ- og gruppenivå og/eller forhindrer oppfyllelse av disse, og utløser frustrasjon og aggresjon.
3. Mulighetsmekanismer
 - Strukturelle og kulturelle prosesser som gir nye verktøy, arenaer, anledninger og motivasjoner til å handle og posisjonere seg på siden av legalt samfunn.
4. Norm-oppløsende /- fragmenterende mekanisme
 - Strukturelle og kulturelle prosesser som destabiliserer, fragmenterer og/eller gir uklare normative rammer for sosial samhandling, der rommet for misforståelser, miskommunikasjon og opplevelse av krenkelse er stort.
5. Psykiske belastningsmekanismer
 - Strukturelle og kulturelle prosesser som er psykisk krevende og sykdomsfremkallende, som gir tilbaketrekning fra samfunnet eller avvikende adferd i sosiale samspill.

Både definisjoner av kriminalitet, sosial og politisk uro og påvirkningsmodellen er nærmere definert i *Vedlegg*.

1.5 Metode

Analysen bygger på et omfattende kildemateriale om pågående globale samfunnsprosesser. Dette omfatter forskning, fagrapporter, kronikker, podcaster, diskusjoner, mm. Det inkluderer også resultater fra tidligere omverdensbeskrivelser for norske forhold, foretatt blant annet av *Politidirektoratet* og *Forsvarets Forskningsinstitutt*.⁸ Analysen bygger i tillegg på ekspertintervjuer internt og eksternt, se *Vedlegg*.

Datainnsamlingen har foregått i 2 runder; siste halvår og vår 2020/-21 og siste halvår og vår 2022/-23. Informasjonen har blitt systematisert og deretter oppsummert i "tykke beskrivelser" av prosessene bak polykrisens problemkompleks og dimensjoner. Disse ligger til grunn for hypoteser om hvordan folks handlingsbetingelser forandres og påvirker mekanismer som stimulerer lokal kriminalitet og uro.

Avslutningsvis vurderes det hvilke konkrete trender og utviklingstrekk driverne i store trekk kan medføre for lokal kriminalitet og uro i storbyområde 3-5 år fram. I disse hypotesene skilles det bredt mellom *sosial-* og *politisk uro* samt mellom følgende typer av kriminalitet: *Angrep mot person og objekter (vold, overgrep, skadeverk)* *økonomisk motiverte lovbrudd, narkotikalovbrudd og organisert kriminalitet*. I tillegg kommer brudd på *særlover og forskrifter*.

Det presiseres at etterretningsfagets hyppig brukte sannsynlighetsbegrep *ikke* er benyttet. Hypotesene om påvirkningsmekanismer og endringer i 3-5 årsperioden framover angir *antatte rammer og retning i utviklingen*, basert på empirisk, teoretisk og praktisk kunnskap. De er generelle og grovkalibret, og lite egnet til graderte sannsynlighetsvurderinger.

Referanser til kilder for påstander i teksten, ligger i sluttnoter. I notene linkes det også til litteratur og podkaster utover dette, som kan være av interesse for de som vil gå videre inn i temaet. I tillegg linkes det iblant til kunnskapsprodukter som uttrykker bredden av synspunkter innenfor et felt.

2 Resultat: Polykrisens drivere

Analysen har totalt identifisert 3 globale problemkompleks med til sammen 8 dimensjoner som drivere i Osloregionen i 3-5 årsperioden framover. De er både enkeltvis og tilsammen samfunnsprosesser av strukturell og kulturell art som vil kunne påvirke lokale livsbetingelser og handlingsrom slik at uro- og kriminalitetsfremmende mekanismer oppstår.

Problemkompleks	Dimensjoner
A Livsgrunnlaget forandres	1. Naturødeleggelser 2. Økonomisk omlegging 3. Teknologisk revolusjon
B Geopolitisk skifte og styringsutfordringer	4. Av-globalisering og stormaktkamper 5. Demokratiforvitring og politisk mistillit
C Kulturelle konflikter og fragmentering	6. Radikaliserte verdikamper 7. Kulturell militarisering 8. Digital fragmentering av fellesskap

Nedenfor gjennomgås fortløpende de 8 ulike polykrise-dimensjonene og mekanismene de kan utløse.

2.1 Problemkompleks 1: Livsgrunnlaget forandres

Livsgrunnlag handler om utveksling mellom natur, mennesker og teknologi som gir betingelser for liv. Denne sirkulasjonen vil i 3-5 år fram være i krisemodus eller rask endring.⁹ Særlig 3 sammenvevde dimensjoner er sentrale i problemkomplekset og kan forandre lokale livsbetingelser i Osloregionen på måter som får betydning for kriminalitet, sosial og politisk uro; *naturødeleggelser, økonomisk omlegging og teknologisk revolusjon*.

2.1.1 Naturødeleggelser

Naturdimensjonene i polykrisen omfatter spesielt global klimakrise, ødeleggelser av økosystemer, forurensing, svikt i artsmangfold og økt risiko for smittsomme sykdommer.¹⁰

Flere ekspertorganer forteller om rekorder i oppvarmingsgassene de siste årene. På grunn av irreversible endringer som har ført verden nær vippepunktet på avgjørende parametre, synes målet om en utvikling innenfor 1,5°C oppvarming urealistisk, mens 2°C er mer sannsynlig.¹¹ Dette vil gi ekstremvær som utfordrer livsgrunnlaget mange steder, med fare for nye pandemier, utrygge grunnforhold, flom, tørke, svak vanntilgang, branner og redusert global matvareproduksjon. Det foregår fagdiskusjoner om fatale vippepunkter, planetær tålegrense og en mulig ny utryddelse, men også om arters mulighet for radikal klimatilpasning og behov for rettferdig fordeling av byrdene ved

klimaødeleggelser.¹² Betydelige folkeforflytninger forventes uansett globalt, også innenfor Europa.¹³ World Meteorological Organization advarer om at utviklingen i årene framover totalt sett vil preges av ekstremvær som kan gi hundrevis av dødsfall. Presset på den økologiske balansen og artsmangfoldet øker tilsvarende, og effektene på habitater vil gi økt risiko for sykdommer og virus, også ytterligere epidemier og pandemier.¹⁴

I denne prekære situasjonen foregår stormaktkamper som gjelder kontroll over energiressurser, mineraler og metaller som er nødvendige innenfor rammen av vekstpolitikk. For å være bærekraftig forutsetter slik politikk umiddelbar grønn omlegging av produksjon- og forbruksprosesser. Teknologiske gjennombrudd og investeringer anses som nødvendig. Disse vil samtidig gi inngrep i naturens habitater og kan være politisk krevende å gjennomføre siden de også berører menneskers kultur og tradisjoner knyttet til utnytting av naturressursene.

Klimautfordringene er samtidig forskjellige på ulike kontinent, i ulike nasjoner og lokalsamfunn. Det samme vil gjelde følgevirkninger som helseskade av oppvarmingen, hetedødsfall, ekstremvær, branner og naturendringer, sult og infeksjoner. Risikoen er størst i noen av verdens mest fattige områder, og det er diskusjoner om *climate justice* i den globale klimapolitikken.¹⁵

I Europa har temperaturer i løpet av de siste 30 årene (1991-2021) økt over dobbelt så mye som det globale gjennomsnittet.¹⁶ Mange innbyggere er pessimistiske til utviklingen i livsgrunnlaget framover.¹⁷ Også Norge vil bli varmere og våtere, men den nordlige beliggenhet beskytter mot de sterkeste konsekvensene av oppvarming og tørke i første omgang.¹⁸ Ekstremvær vil erfares også her, men grunnleggende lokale livsmønstre kan trolig opprettholdes i 3-5 årsperioden framover. Men migrasjonen til Norge på grunn av klimatiske endringer andre steder vil trolig tilta i perioden, ikke minst fra sørlige deler av Europa, som vil oppleve tørke, skogbranner og vannmangel.

Norge er knyttet til EUs teknologioptimistiske handlingsplan «*The green deal*» (Grønn giv) for omstilling til grønn økonomi. Tidsrammen for klimanøytralt nullutslipp av klimagasser var her 2050, og reduksjon med minst 55 % innen 2030. Oslo kommune har samarbeidet med storbyer i EU om omstillingstiltak, med mål om en klimanøytral nullutslipps-by innen 2030.¹⁹ Dette vil kreve betydelig satsning for å fjerne utslipp fra transport-, avfall- og bygg- og anleggssektoren.²⁰ Klimavennlige valg fra både næringsliv og forbrukernes side skal stimuleres politisk. «Smarte byer» viser blant annet til en byutvikling basert på resirkulasjon i forbruksmønstre og endringer i produksjon og måten folk lever. Delingsøkonomiske prinsipper om leie-ikke-eie, basert på digital overvåkning av forbruksmønstre og enkel app-styring av tilgang på varer og tjenester, skal medføre mer effektiv og miljøvennlig utnyttelse av ressurser.

Det er fare for nye runder med høy spredning av Covid-19. Det forventes også utvikling av nye farlige og smittsomme sykdommer, men tidsperspektivet er usikkert.²¹

Hypoteser om naturødeleggelser som driver i kriminalitet og uro

Konfliktmekanismer

Klima- og naturødeleggende vekstpolitikk samt rådende produksjons- og forbruksmønstre truer folks tradisjonelle livsstil og omgang med naturgrunnlaget. Både i Norge og globalt forventes fortsatt sosial uro og protester i 3-5 årsperioden, men utfordringene i naturgrunnlaget rammer ulikt. Det lager spenninger mellom ulike aldersgrupper, grupper med høy og lav forbruksprofil, samt mellom storbyen som maktens sentrum og mer perifere områder hvor konsekvenser av miljøtiltak kan bli store.

Klima-engasjementet kommer parallelt med fortsatt økonomiske vekstkrav som virker drivende på miljøkriminalitet. Det er nå rekordhøye veksthusgasser og store inntekter for olje- og gassleverandører og stater som tegner nye lisenser og avtaler om olje og gassutvinning. Nedgangstider framover kan bidra til en økning i antall brudd på aktuell spesiallovgivning. Spenningene gir et stort potensial for sosial og politisk uro framover. Muligheten for motreaksjoner er samtidig stort, og det kan oppstå borgervern mot berørte grupper og unge demonstranter.

- *Profil for kriminalitet, sosial og politisk uro:* Tiltakende politisk uro med polariserte holdninger og hatefulle uttrykk mellom grupper på sosiale medier, samt aktivisme i form av digitalt og fysisk skadeverk og sabotasje av installasjoner. I tillegg mer personangrep i form av digitale og fysiske trusler og vold. I ytterste fall også økoterror-hendelser.²²
- *Offer-profil:* Primært rettet mot politiske myndigheter og symboler for «Oslo-makta» i form av bygninger og arrangementer, spesielt sentralt i Oslo. Aksjoner kan uttrykkes som «klassekamp» med aksjoner mot grupper med livsstil preget av høyt og hedonistisk forbruk (symboler som biler, hytter, mm) i rike bydeler og kommuner. Protester også mot et bredere publikum med aksjoner mot forbruksmønstre (privatbilisme) og nasjonale symboler (kunst, statuer, mm).
- *Aktørprofil:* Aktørene vil særlig være *unge*, som på sikt blir mest rammet av natur- og klima-krise, samt berørte og *tiltaksrammede grupper* som får endret sitt livsgrunnlag av klimaendringer og miljøtiltak. Gruppene kan komme til å stå i konflikt mot hverandre. I økende grad kan det bli kontakt mellom aktivister i europeiske land, og samhandling om *pop-up aksjoner* inspirert fra kommunikasjonen på nettet.²³ I økende grad vil det være samhandling mellom ulike anti-statlige grupper om store og sammensatte demonstrasjoner.

Psykiske belastningsmekanismer

Utrygt livsgrunnlag skaper frykt hos mange, og kan iblant framtre som sinne. Dramatiske scener fra inn- og utland om utviklingen i økosystem og klimaet kan utløse slike belastningsmekanismer og øke risiko for aggresjon og vold. Andre kan reagere med tilbaketrekning, apati og alternative livsstiler der verdier går på tvers av legal orden.

- *Profil for kriminalitet, sosial og politisk uro:* Økning i brudd på spesiallovgivning, narkotikalovbrudd, skadeverk, samt flere digitale og fysiske personangrep i form av trusler og vold.
- *Offer-profil:* Myndighetssymboler, ellers uforutsigbart.
- *Aktørprofil:* Alle potensielt, men spesielt personer som i utgangspunktet er i psykisk ubalanse.

Mulighetsmekanismer

Behovet for grønne investeringer og klimatiltak åpner nye mulighetsrom – også for innovasjon, investeringer og utvekslinger som bryter med rådende lovverk.

- *Profil for kriminalitet, sosial og politisk uro:* Økonomisk motivert kriminalitet med utnytting av støtteordninger for "grønne" formål. Bedrageri og utnyttelse av sårbar arbeidskraft på det fremvoksende markedet av "grønne" varer og tjenester. Primitive former for vinningskriminalitet.
- *Offer-profil:* Offentlige og private forvaltere/eiere av økonomiske midler for grønne satsinger, varer og tjenester
- *Aktørprofil:* Useriøse foretak (norske og utenlandske), samt norske og utenlandske aktører med ulikt kompetansenivå på digitale og fysiske markeder for "grønne" investeringer.

Utstøtingsmekanismer

Folkeforflytninger som kan komme med naturødeleggelser og klimakrise, vil kunne gi vekst i gruppen som ikke er integrert i samfunns- og arbeidsliv, og som heller ikke får støtte som asylsøkere og flyktninger.

- *Profil for kriminalitet, sosial og politisk uro:* Økonomisk motivert kriminalitet i form av enkle vinningslovbrudd, arbeidsmarkeds kriminalitet, smugling og illegal handel.
- *Offer-profil:* Alminnelig befolkning og næringsliv.
- *Aktørprofil:* Migrantgrupper.

2.1.2 Økonomisk omlegging

På globalt nivå preges økonomidimensjonen av pessimisme og tendenser til økonomisk av-globalisering, nye økonomiske blokkdannelser og handelskriger, i tillegg til teknologisk automatisering.²⁴ Konsekvensene vil være betydelige, også på nasjonalt og lokalt nivå, og har allerede vist seg som økende fattigdom.²⁵ Selv om prognosene varierer, er det brede bildet en forventet nedgangs- og dyrtid mange år framover, med inflasjon, renteøkninger, varemangel og redusert forsyningsflyt, finansiell uro med fare for valutasvingninger, børsfall, bankkollaps og konkurser, samt anspent og ustabil energisituasjon med tidvis høyt prisnivå.²⁶

Resultatet av skiftet i økonomien internasjonalt er også økte forskjeller, svekkede levekår for middelklassen, økt utrygghet og økonomiske belastninger for næringer og store deler av befolkning. Arbeidsledigheten vil etter hvert øke, trolig også innenfor 3-5 årsperioden.²⁷

Nedgangstiden kommer som samlet effekt av pandemi, klimakrise, naturødeleggelser og økonomiske sanksjoner som del av krigen i Ukraina.²⁸ I tillegg kommer globalt energiunderskudd og økonomiske konsekvenser av den geopolitiske kampen mellom USA og Kina, der særlig handel og innovasjon i teknologi og energi er politisert.²⁹

Klimautfordringene setter begrensninger og kurs for veien ut av den økonomiske krisen. Dette stimulerer til nye typer av teknologi, eierforhold, forbruks- og produksjonsmåter, blant annet mer delings- og sirkulær-økonomi som "løsning". Et stort antall administrative og akademiske jobber antas å bli berørt, muligens forsvinne, som svar på KI-teknologisk automatisering og reorganisering av arbeidslivet (se kapittel 2.1.3). Grønne investeringer i alternativer til fossile kraftkilder, som i dag gir Norge høye inntekter, vil også påvirke økonomien. Investeringer i grønn industri og alternative kraftkilder kan derfor bli et tema for konflikt. De representerer muligheter for vekst for noen, men ødeleggelse av livsgrunnlaget for andre.

Spesielt trekk for Norge er en liten, men åpen og oljeavhengig økonomi samt et høyt gjeldsnivå i befolkningen. Dette kan medføre at Norge får merke global nedgangstid relativt sterkt. Gjeldsnivået er knyttet spesielt til høye boligpriser, ikke minst i Osloregionen.³⁰ En stor andel av den urbane befolkningen innehar dessuten stillinger i administrative virksomheter og kunnskapsproduksjon, der teknologisk automatisering og høyere arbeidsledighet kan forventes.³¹ Storbyens bosatte befolkning og næringsliv kan erfare endringer i levekår og handlingsrom ved at også byens betydelige servicenæring og tjenesteyting blir rammet av nedgangstider. Generelt har den urbane befolkningen få muligheter til selvberging og er sårbare for svikt i forsyningskjeder og økende prisnivå på konsumvarer og energi.

Hypoteser om økonomi-endringer som driver i kriminalitet og uro

Utstøtingsmekanismer

For Osloregionen vil økt arbeidsledighet og økonomisk nedgangstid innebære en tilvekst til gruppen av fattige og sosialklienter fra en urban befolkning med høye lån, forventninger om høy levestandard og få innganger til selvberging og alternative legale markeder. Flere vil oppleve sosiale statusfall og bli tvunget ut av sosiale sammenhenger av økonomiske grunner. Svekket framtidstro og lav oppslutning om rådende materielle målsetninger er mulig konsekvens, eventuelt med flytting av normative grenser for å verne om egen økonomiske situasjon.

- *Profil for kriminalitet, sosial og politisk uro:* Økning i økonomisk motivert kriminalitet, særlig enkle former for vinnings-kriminalitet (som butikktyveri, lommetyveri, tyveri fra villa/leilighet, lager, varetransport samt personran), og i undergrunns-økonomiens grå og svarte illegale markeder. Økning i prostitusjon og narkotikahandel, heleri og i emosjonell og instrumentell voldskriminalitet.
- *Offer-profil:* Forretninger og kjøpesentre, generelt brukere og beboere av storbyområdet og deltakere i kriminelle miljøer.
- *Aktørprofil:* Personer fra gruppen fattige og nye marginaliserte grupper/prekariat som er gjeldsofre og har brått fallende status og forbruksmønstre.³² Vekst i antall kriminelle organisasjoner og nettverk som involverer både gamle og nye deltakere i illegal handel. I økende grad personer med norsk etnisk bakgrunn.

Psykiske belastningsmekanismer

Å oppleve raske statusfall og eventuell utstøting fra samfunnsmaskineriet kan skape frykt, sviktende framtidstro og sinne, kanskje særlig hos unge voksne. Manglende håp i fellesskapet kan gi seg uttrykk i psykisk uhelse og destruktive handlinger, samt tilbaketrekning og resignasjon overfor samfunnets felles verdier og regler.

- *Profil for kriminalitet, sosial og politisk uro:* Økning i narkotikalovbrudd i form av misbruk og omsetning av illegale rusmidler samt i uspesifisert aggresjon med uforutsigbare skadeverk og tilfeldige voldsanslag. Tilbaketrekning fra sosiale nettverk og frakopling fra sosiale institusjoner med blant annet brudd på forskrifter og (spesial-)lover som mulig konsekvens.
- *Offer-profil:* Symboler på nasjonen, det offentlige og det beståendes representanter, bygninger og installasjoner. Også enkeltpersoner fra eliten og næringslivet samt deres familiemedlemmer kan rammes.
- *Aktørprofil:* Nylig arbeidsledige, konkursrammede, gjeldsofre og andre sosiale og økonomiske "tapere" i den økonomisk vanskelige tiden.

Mulighetsmekanisme

Økonomiske nedgangstider og utbredte utstøtingsprosesser kan åpne nye nisjer og muligheter i markeder for illegal handel. Her kan varer og tjenester tilbys som for mange ikke lenger er innen rekkevidde på det regulerte markedet. Opplevd utrygghet og frustrasjon gir et voksende behov for rusmidler og nye muligheter for illegal handel for å dekke dette behovet.

- *Profil for kriminalitet, sosial og politisk uro:* Økning i økonomisk motivert kriminalitet med tiltakende smugling, illegal produksjon og omsetning av forbruksvarer og rusmidler (narkotika, smuglersprit, medikamenter, "hjemmebrent", matvarer) samt av tyvgods (heleri) på fremvoksende (digitale) bruktmarkeder. Økende marked for omsetning av spisskompetanse og innside-

kunnskap på digitalt marked for kriminelle tjenester (crime-as-a-service) og for digitale bedragerier (phishing, mm).

- *Offer-profil:* Ordinære næringsdrivende og fellesskapet, sårbar/utnyttet arbeidskraft (som svart arbeid), samt bemidlede personer og foretak som trenger finansielle råd og investeringsobjekter i urolige tider.
- *Aktørprofil:* Gamle og nye kriminelle organisasjoner og smuglernettsverk forsterket bl.a. av personer fra gruppen fattige, marginaliserte personer fra middelklassen, gjeldsofre og aktører fra nedstengte næringer. Digitalt aktive bedragerinettverk og personer med faglig spisskompetanse og personer med verdifull innside-kunnskap til salgs.

Konfliktmekanismer

Liksom i tidligere depresjonsperioder kan svekket kjøpekraft og brede utstøtingsmekanismer øke mistilliten til politiske myndigheter, næringsliv og økonomiske institusjoner. Det kan også oppstå konflikter i miljøene som er aktive i den fremvoksende illegale handelen. Videre kan det oppstå konflikter i privatlivet der vanskelige prioriteringer og veivalg må tas, og i omgangs-kretser som erfarer belastende sosiale fall i status og økt utrygghet.

- *Profil for kriminalitet, sosial og politisk uro:* Økning i både målrettet og mer uspesifiserte former for sosial og politisk uro uttrykt på digitale og fysiske arenaer på legale vis (debatter, demonstrasjoner og arrangementer), men også med skadeverk og personangrep i form av trusler, vold i nære relasjoner samt i instrumentell vold som del av reguleringsmekanismene i illegal handel.
- *Offer-profil:* Myndighetspersoner og symboler (bygg, statuer etc.) som mål for sosial og politisk uro. Familiemedlemmer og venner som ofre for vold mellom nære. Deltakere i kriminelle organisasjoner og illegale markeder som ofre for voldelig indre justis.
- *Aktørprofil:* Politiske aktivistmiljøer i digitale og fysiske rom. Enkeltpersoner og næringsinnehavere som "hevner" økonomiske og sosiale fall og gjeldsbyrde. Torpedoer og andre "kontrollører" i kriminelle organisasjoner.

2.1.3 Teknologisk revolusjon

Covid-19 pandemien viste hvordan digitale verktøy kan spille en avgjørende rolle for å opprettholde samfunnsfunksjoner, samhandel og sosiale kontakter under kriser. Det styrket troen på teknologiske løsninger i det nødvendige grønne skiftet, blant annet i utvikling av klimavennlige, ressursbesparende og mer bærekraftige delingsøkonomiske tjenester, av ikke-fossile former for mikrotransport, CO²-fangst og lagring og alternative energikilder. De grønne behovene er derfor en viktig driver i teknologiutviklingen framover. Flere av de teknologiske grepene medfører imidlertid andre typer skade på miljø og biomangfold.

Globalt foregår en teknologisk revolusjon som blant annet omhandler anvendelse av kunstig intelligens.³³ Såkalt KI-teknologi, kunstig intelligens, med maskinlæring og robotteknologi vil, sammen med mulighetene innen 3D-printing, bioteknologi, app-teknologi og etterhvert quantum computing, innebære kapasitetssprang i informasjonsbehandling.³⁴ Spranget kan relativt raskt gjøre deler av dagens kompetanse, arbeids- og produksjonsprosesser overflødige. De mest pessimistiske prognosene tilsier at 2/3 av jobbene i USA og Europa kan gå tapt i løpet av få år, også arbeidsplasser med høyt kvalifisert og akademisk arbeidskraft.³⁵ Mye kunnskapsoverføring i utdanningssystemer og praktisk opplæring kan bli overflødig, mens konkurransen om

teknologisk og digital kompetanse vil øke og gi både unge og eldre nye muligheter, men også mer «tekno-stress».³⁶

Foruten disse sosiale kostnadene gir det teknologiske spranget et helt nytt press på økonomisk konkurranse, med enda større konsentrasjoner av eierskap globalt. Kappløpet i teknologiske investeringer og innovasjoner mellom nasjoner og bedrifter er intensivert.³⁷ Tekno-kampen er også en sentral del i dagens stormaktsrivalisering, ikke minst i handelskrigen mellom USA og Kina.³⁸ I tillegg til det grønne skiftet er derfor sikkerhetspolitiske behov i stormaktkampene en viktig driver i teknologiutviklingen framover.³⁹

De store militær-industrielle foretakene har velutviklede kontaktnett inn i forskningsmiljøer og tiltrekker seg mye risikovillig investeringsmidler. Sammen med offentlige midler investerer de blant annet på droneteknologi, hypersoniske farkoster og cybersikkerhet.⁴⁰ USA har imidlertid innført harde handelsbegrensinger på import/eksport med Kina av mikrobrikker som er essensielle i avansert teknologi generelt og i utvikling av nye militære løsninger spesielt.⁴¹

Generative Pre-trained Transformers (GPT) og andre KI-systemer kan framover medføre at informasjonskanaler oversvømmes av propaganda og usannheter, av *deep fake* falsknerier og av bedragerier som vanskelig kan avsløres.⁴² Ledende teknologer og forskere er bekymret for hva manglende tillit til kunnskap kan medføre.⁴³ De ber politikere gripe inn og innføre en pause i utviklingen før mennesket mister kontroll over sivilisasjonen. De spør også hva politikerne mener befolkningen skal leve av framover og hvem som skal betale for dette.

Den norske befolkningens generelt gode teknologiske kompetanse og praktiske erfaring med informasjonsteknologi i hverdagen, kan muligens lette tilpasningen. Internasjonalt er Norges fortrinn de sterke teknologiske kompetansemiljøene. Dette kan eventuelt gi nye jobber og muligens dempe de mest dramatiske sosioøkonomiske ringvirkningene av automatisering. Likevel vil de teknologiske sprangene framover kunne reorganisere og overflødiggjøre virksomheter og arbeidsprosesser også i Oslo-regionen. I likhet med resten av Europa gjøres det forsøk på posisjoneringer overfor USAs milliardskattepakke for å dempe negative utslag for innenlandsk industri.⁴⁴ Det er spådd at KI-botene vil gi en gullalder av muligheter for digital kriminalitet også i Norge.⁴⁵

Hypoteser om teknologi-endringer som driver i kriminalitet og uro

Mulighetsmekanismer

Forskere har vist at eksponensiell utvikling av teknologi medfører stor vekst og diversifisering i kriminelle muligheter.⁴⁶ Interpol hevdet i 2022 at cyber-kriminalitet vil utgjøre en viktig utfordring i Europa og pekte da blant annet på phishing, online scams og ransomware (skadevare) samt online overgrep mot barn og alvorlige trusler.⁴⁷ Utviklingen innen kryptovaluta åpner egne rom for bedrageri og svindel.⁴⁸ Teknologisk revolusjon med utstrakt spredningen av KI-roboter og superspråkmaskiner gir en rekke nye muligheter til å bryte normene for utveksling av varer og tjenester, og til forbedring av tjenester som er motivert av uærlige hensikter.⁴⁹ GPT-teknologien bidrar spesielt til å forbedre kvaliteten på forfalskninger og bedrageri i ulike former, og gjør dem vanskeligere å avdekke.⁵⁰ I tillegg skaper slike teknologiske sprang nye grupper av teknologisk hjelpetrengende, som også utgjør et nytt marked for mulige lovbrudd.

- *Profil for kriminalitet, sosial og politisk uro:* Mer økonomisk motivert kriminalitet med kvalitetsforbedring av- og enklere brukergrensesnitt i – digitale bedragerier

og svindel (phishing og sosial manipulering av bedrifter). Mer identitetsbedrageri og digital påvirkning gjennom troverdige falske profiler i digitale seksuallovbrudd (som plagsom/hensynsløs sexting, sextortion, grooming og nett-overgrep). Også forsøk på manipulering av forbrukervalg og politiske valg gjennom falsk digital informasjonsformidling blant annet som *deep fake*.

- *Offer-profil:* Digitalt hjelpetrengende eldre, unge lett påvirkbare, men også alle digitale brukere.
- *Aktørprofil:* Bedrifter og aktører med et visst nivå av teknisk utdanning og teknisk kompetente kriminelle nettaktører.

Utstøtingsmekanismer

Den informasjonsteknologisk utvikling skaper utstøtingsmekanismer både i digitalisert arbeidsliv og ditto samfunnsliv. Når nye grupper (også høyt utdannede) støtes ut av arbeidsmarkedet og gjøres til prekariatet, kan enkelte reagere med endringsvilje andre med sinne, politisk uro, protest og opprør. Atter andre kan velge seg over til kriminell virksomhet. Eldre og marginaliserte grupper kan bli ytterligere avskåret fra samfunnets funksjoner (eks. helse- og sosialtjenester) og visse grupper, som fattige unge, kan bli mer teknologisk marginalisert og sårbare for rekruttering til kriminelle miljøer enn før.

- *Profil for kriminalitet, sosial og politisk uro:* Mer sosial og politisk uro, herunder angrep på digitale og fysiske arenaer i form av skadeverk samt personangrep som trusler, utpressing og frihetsberøvelse. Mer økonomisk motivert kriminalitet i form av bedrageri mot teknologisk marginaliserte og hjelpetrengende grupper. Bredere rekruttering til arbeidsmarkedskriminalitet (svart arbeid) og til det digitale markedet for omsetning av spesialisert tjenesteyting innenfor kriminelle nettverk og organisasjoner (crime-as-a-service).
- *Offer-profil:* Teknologer, bedriftseiere og politikere med økonomiansvar, samt de med ansvar for teknologisk effektivisering av private foretak og offentlig virksomhet. Teknologisk marginaliserte og hjelpetrengende grupper.
- *Aktørprofil:* Digitalt kompetente, høyt utdannede personer som utøve digitale bedragerier og angrep, og/eller som selger kompetanse og innside-informasjon til kriminell virksomhet. Digitalt svake personer som begår fysiske lovbrudd i form av enkle vinningslovbrudd eller som tjenester i fysisk rom for kriminelle nettverk.

Konfliktmekanismer

Effektivisering grunnet kunstig intelligens og andre teknologiske verktøy vil kunne gi sinne og fortvilelse samt skjerpe konfliktene i arbeidslivet, både mellom ansatte og mellom ledelse og ansatte. Som politisk og finansielt sentrum og administrasjonssted for store foretak vil Osloregionen være særlig aktuell arena for reaksjonene.

- *Profil for kriminalitet, sosial og politisk uro:* Betydelig politisk uro i form av demonstrasjoner og krav om reformer i sosialstøtte og arbeidsmarkedstiltak i tråd med arbeiderbevegelsens protestformer. I tillegg politisk uro utover legale former, blant annet med fysiske og digitale skadeverk og sabotasjeaksjoner på politiske institusjoner og bedrifters bygg/nettsider. Personangrep både digitalt og fysisk, også med vold, tvang og frihetsberøvelse.
- *Offer-profil:* Politiske institusjoner og private foretak, og personer i ledelsen av disse.
- *Aktørprofil:* Tidligere ansatte og ansatte som risikerer å utkonkurreres teknologisk eller rasjonaliseres bort.

2.2 Problemkompleks 2: Geopolitisk skifte og styringsutfordringer

De mange og alvorlige utfordringene som polykrisen inneholder, krever stor politisk beslutningsevne. Her er det imidlertid globale problemer, som også Forsvarets Forskningsinstitutt har understreket tidligere. Internasjonalt er det skarpe geopolitiske konflikter mellom stormakter og nasjonalstatlig er evnen til demokratisk styring svekket.⁵¹

2.2.1 Av-globalisering og stormaktkamper

Proteksjonistisk politikk med nye internasjonale allianser, handelsrestriksjoner og fleksing av militære muskler er i ferd med å reversere de siste tiårenes internasjonale frihandel og *relativt sett* fredelige globalisering.⁵² Maktbalansen mellom stormaktalliansene er anspent, med omlegging av globale konkurransebetingelser, investeringsmønstre og forsyningsruter.⁵³ Forskere og internasjonale aktører mener prosessene utløser nye politiske og økonomiske *blokker* med økt risiko for internasjonale konflikter.⁵⁴ Det påpekes at faren for storkrig med atomvåpen er reell.⁵⁵ Våpenutgiftene i verden har aldri vært høyere enn i 2022.⁵⁶ Krig har potensiale til å utløse kaskader av negative ringvirkninger, også hva gjelder kriminalitet.⁵⁷

Med Russlands folkerettsstridige invasjon av Ukraina har den komplekse og konfliktfylte globale situasjonen tatt en militær vending i Europa.⁵⁸ Alle stormaktene har interesser knyttet til krigen, både Russland, Kina og USA og deres respektive allierte. Et bredt spekter av økonomiske, teknologiske og militære kapasiteter er involvert. Dersom fredsforhandlinger nå ikke fører fram, er langtidsbildet krigføring med stor spredning av våpen, også avansert våpenteknologi med en potensiell ødeleggeskraft vi tidligere ikke har vært kjent med.⁵⁹ Krigen som nå pågår skjer i et område som har hatt betydelig korrupsjon og nettverk som tidligere var sentrale i alvorlig narkotikahandel og annen illegal handel i Europa. Angivelig har også nasjonalistiske grupper vært aktive der, også grupper med relasjoner til europeisk og amerikansk høyre-radikale.⁶⁰

Krigen har medført energimangel og press på europeisk økonomi, og politisk er det spenninger både internt og eksternt.⁶¹ Det er voksende politisk uro innenfor flere europeiske land, samtidig som landenes ulike interesser har blitt tydelige.⁶² Flere er skeptiske til at Øst-Europa synes å få en mer sentral plass i EU.⁶³ USAs nasjonale stimuleringspakke for grønne investeringer og handelskrig med Kina utfordrer Europas globale posisjon og relasjoner til omverdenen.⁶⁴ Utenfor Europa styrkes alliansen mellom uavhengige land og fremvoksende økonomier, som styrker sin posisjon i handelsforhandlingene med Europa, USA og Russland/Kina-blokken, og de synes å ville omgå dollaren som betalingsmiddel (Brics+).⁶⁵ Maktbalansen i og mellom alliansene er ikke gitt, og Europas posisjon virker uansett vanskelig.⁶⁶

Som Nato-medlem involveres Norge automatisk i stormaktkamper, spesielt ettersom kampene blir utvidet og tar en militær vending.⁶⁷ Norge er en viktig strategisk ressurs for nordområdene.⁶⁸ Etableringen av amerikanske militærbaser i Norge i 2022 kan ha økt sårbarheten, men også styrket forsvaret.⁶⁹ Også Norges rolle som hovedleverandør av gass til Europa etter Nord Stream-eksplosjonen, kan ha økt sårbarheten.⁷⁰ Ellers kan Norge stå i en vanskelig klemme dersom interesseforskjellene blir betydelige mellom USA og Europa.⁷¹

I tilfelle krig er det en særlig sikkerhetsrisiko knyttet til Osloregionen som et nordeuropeisk storbysentrum, både administrativt, økonomisk og politisk. Området er også lokasjon for funksjoner av betydning for militære stormakter og allianser.⁷²

Hypoteser om av-globalisering og stormaktkamper som driver i kriminalitet og uro

Konfliktmekanismer

Av-globalisering innebærer en politisk og økonomisk snuoperasjon som kan utløse sinne og fortvilelse hos aktører som har involvert seg i dagens rådende strukturer.

Stormaktkamper og krigens grusomheter vekker også frykt, og norsk støtte i disse kampene utløser ulike sterke holdninger og følelser. Mye av dette uttrykkes i polariserte digitale fora, men noe kan også komme fram i fysisk rom, også i form av lovbrudd. Som hovedstad og politisk knutepunkt for nasjonen er Oslo et særlig sårbart område for markering av synspunkter. Sikkerhetspolitikk faller primært inn under PST og Forsvarets ansvarsområde, og blir ikke videre behandlet her.

- *Profil for kriminalitet, sosial og politisk uro:* Økt politisk uro mot av-globalisering, global konflikt og krigsdeltakelse, digitalt uttrykt i polariserte ekkokamre med amper stemning som deler informasjon om aksjoner over nasjonale grenser. Aksjonene kan også innebære digitale angrep på motstanderes (også fiendtlige land og bedrifters) nettsteder. I fysisk rom kan politisk uro uttrykkes i fredelige markeringer, sivil ulydighet og pop up-aktivisme inspirert fra aksjoner i utlandet. Mer aggressive fysiske skadeverk, også person-angrep i form av trusler og vold kan forventes. (Større sabotasjeaksjoner og terror vurderes ikke).
- *Offer-profil:* Nasjonale symboler samt symboler for norsk utenrikspolitikk, globale allianser og krigssymboler, i tillegg til militære symboler, bygg og arrangementer. Enkeltpersoner som politiske aktører, den politisk "elite" som gruppe, og representanter for de involverte stormaktene (USA, Russland eller Kina).
- *Aktørprofil:* Globale og nasjonale aktører som fortsatt ønsker globale bånd av sosial, kulturell og økonomisk karakter. Politiske aktivister for fred eller for/mot en av partene/sidene i konflikten.

Mulighetsmekanismer

Erfaringsmessig åpner kriger muligheter for illegal handel og gir handlingsrom for grå krigsprofitører og entreprenører. Ukraina-krigen kan gi slike rom for kriminalitet og illegal handel, også i Norge og Oslo-området. Noe gjelder lovbrudd og aktører som var kjent for politiet fra før, noe vil være nytt.

- *Profil for kriminalitet, sosial og politisk uro:* Økning narkotikalovbrudd som effekt av at kriger og konflikter stenger tidligere havner og transittland, vekst i økonomisk motivert kriminalitet og smugling/handel med illegale våpen (følgevirkning av et stort antall våpen i omløp i Ukraina og vekst i antallet krigsflyktninger fra området). Mer menneskehandel (tvangsarbeid og prostitusjon) der ukrainere utnyttes. Mer mobil vinningskriminalitet fra Øst-Europa. Vekst i lokal voldskriminalitet med skytevåpen, spesielt i kriminelle miljøer (grunnet mer illegale våpen). Økende antall kriminelle nettverk og organisasjoner med stor voldskapasitet og muligens stridserfaring.
- *Offer-profil:* Sårbare unge kvinner og menn fra krigsområdene som rekrutteres/tvinges til prostitusjon eller arbeid. Voldsofre med tilknytning til kriminelle miljøer i Osloområdet, tredjepersoner til konflikter mellom bevæpnede

kriminelle aktører, politiet og andre med kontroll-funksjoner i møtet med bevæpnede aktører.

- *Aktørprofil:* Aktører involvert på ulike nivåer og ledd i internasjonal narkotikahandel. Aktører involvert i illegal våpenhandel. Deltakere i kriminelle nettverk i Osloområdet. Våpenkyndige personer/flyktninger fra krigsområder uten evne/vilje til integrering.

Psykiske belastningsmekanismer

Av-globaliseringen kan medføre et stort spekter av omstillinger og belastninger for folk. For enkeltaktører og bedrifter i Norge vil av-globalisering kunne medføre brutte sosiale bånd, handelshindre og finansielle tap. Det kan gjøre folk engstelige og desillusjonerte hvis de har investert i globale finansstrukturer som opphører eller forsynings- og kommunikasjonslinjer som ikke lenger fungerer. Mange vil dessuten oppleve frykt for krig, atomulykker og bruk av atombombe. Gruppen av psykisk ustabile og destruktive personer kan øke. I løpet av 3-5 år vil Norge trolig også motta krigstraumatiserte flyktninger og tilreisende fra Ukrainakrigen, der flere kan være psykisk skadet, ha skjerpet mistenksomhet og være aggressive. Noen kan også ha rusproblemer.

- *Profil for kriminalitet, sosial og politisk uro:* Økende sosial uro uttrykt innover som selvsikring/-drap, men også utover i uspesifisert og uforutsigbart skadeverk og personangrep (trusler og vold). Mer misbruk av illegale rusmidler og etterspørsel etter narkotika og medikamenter.
- *Offer-profil:* Familie, nærstående og tilfeldige. Uforutsigbart.
- *Aktørprofil:* Globale aktører med tapte familie- og vennskapsbånd og investeringer til utlandet. Psykisk ustabile personer og personer med krigstraumer.

Utstøtingsmekanismer

Ved en aktiv involvering i krig og globale stormaktkamper kan det ikke utelukkes mer overvåkning mot norske borgere av norsk og utenlandsk etterretningstjeneste. Overvåkingsfrykt og opplevelse av politisk sensur kan skape mistenksomhet og mistillit mot myndigheter, true meningsmangfold, ytringsfrihet og menneskerettighetene.

- *Profil for kriminalitet, sosial og politisk uro:* Voksende politisk uro og amper stemning, digital polarisering og aktivisme mot myndigheter. Flere fysiske demonstrasjoner mot myndigheter og elitens representater med mulige innslag av sivil ulydighet og skadeverk.
- *Offer-profil:* Politiske organisasjoner og aktører.
- *Aktørprofil:* Politiske organisasjoner og aktører.

2.2.2 Demokratiforvitring og politisk mistillit

Polykrise-situasjonen krever sterke politiske institusjoner og evne til inngripende tiltak overfor næringer og privatpersoner, slik man så under pandemien. Ifølge World Economic Forums Risikorapport for 2023 *må politikken trumfe økonomien* i minst et 10-år framover.⁷³ Uheldigvis er nettopp svekkelse av liberale demokratier og politiske institusjoner en av polykrisens globale utfordringer. Tillit mellom befolkning og myndigheter beskrives som en global mangelvare.⁷⁴

Antallet demokratier i verden var i 2023 på sitt laveste siden målinger ble tatt i bruk i 2006.⁷⁵ Kun 6 % av 167 nasjoner anses nå som fullstendige demokratier, mens over 30 % av verdens befolkning lever under autoritært styre.⁷⁶ Mellom ytterpunktene er en rekke land vurdert som «ufullstendige» demokratier, en kategori som også USA har havnet i.⁷⁷ Omtrent halvparten av innbyggerne globalt rapporterer misnøye med sine

myndigheters evne til å handle på vegne av folkets interesser. Om lag like mange mener at de selv mangler mulighet til å påvirke landets politikk.⁷⁸ (Krigssituasjonen i Europa med økt frykt for ytre fiender, kan ha styrket indre samhold og politisk tillit innad i Europa, men tegn tyder fortsatt på opposisjon og mistillit.⁷⁹)

Forvitringen av demokratiet på global basis tilskrives spesielt 3 prosesser:

For det første er det *svekket tillit til informasjon og kunnskap*, en konsekvens blant annet av teknologisk mulighet for algoritmestyrte desinformasjon, manipulering og strategisk misbruk av både tradisjonelle og sosiale medier.⁸⁰ Folk er også kritiske til svingdørspraksis mellom kommersielle kommunikasjonsbyråer, politiske aktører, toppbyråkrater og store økonomiske aktører, som øker muligheten for lobbyvirksomhet og strategisk påvirkning av befolkningsgrupper.⁸¹ Mange frykter at journalister og politiske ledere vil villede dem med løgn. Globale målinger av pressefrihet viser at Norge og de nordiske landene ligger godt an, men totalt sett er utviklingen negativ.⁸² Nasjonalt er det også hevdet at medienes kildebruk tidvis er ensrettet og gir et trangt og udemokratisk debattklima.⁸³ Mer direkte manipulering av informasjon er internasjonalt kjent fra såkalt digital *micro-targeting* av (des-)informasjon ved bruk av algoritmer basert på *big data* fra sosiale medier.⁸⁴ KI-teknologien muliggjør utvikling av verktøy for *deep fake*-desinformasjon samt storproduksjon av falske profiler og meldinger på sosiale medier, med blant annet «kapring» av emneknagger.⁸⁵ Krigen i Ukraina har økt faren for statlig propaganda og bidratt til intensifisert informasjonskrig med målrettet meningspåvirkning fra alle parter, blant annet ved å bygge økosystemer av påvirkningsnettverk på sosiale medier.⁸⁶

For det andre er det en *post-demokratisk tendens* knyttet til økonomisk globalisering fra 1980-tallet av, med økt privatisering og sterkere markedskrefter som styringsmekanismer på bekostning av politiske, folkevalgte institusjoner.⁸⁷ Middelklassens talsmenn og innflytelse over utviklingen er dermed svekket, samtidig som rikdom blir mer konsentrert og forskjellene øker. Reell makt har blitt mer overlatt til et kompleks av (overnasjonale) finans- og foretaksstrukturer og deres elite-nettverk av jurister og byråkratiske kontrollører.⁸⁸ Foretaksmodellen har blitt tatt inn også i offentlige virksomheter, med lengre avstand mellom styrer og styrt samt et voksende profesjonelt og juridisk kontrollapparat som konsekvens.⁸⁹

Økt byråkrati, kontroll og avstand til beslutningstakere har, *for det tredje*, medført at mange føler seg fremmedgjort overfor den politiske og økonomiske eliten.⁹⁰ En *understrøm av autoritære bevegelser* og nasjonalistiske organisasjoner har vokst fram, som på ulike vis etterlyser sterke, handlekraftige lederskikkelser.⁹¹ De uttrykker anti-statlige og anti-globale holdninger, politikerforakt og mistillit til det de ser som "*eliten*".⁹² Både i Europa og Norge er det en tilnærming mellom ytterpunkter i kritikken av eliten, og dette framstår angivelig som tendens til «hestesko-samling» på det politiske spekteret. Denne tilsynelatende samlingen kan endres dersom mistilliten sprer seg til større og mer moderate deler av befolkningen.

Norge og Norden scorer høyt på internasjonale rangeringer over grad av tillit folk har både til myndighetene og til hverandre.⁹³ Samtidig er tilliten dalende, og den daler mest blant de som har minst i utgangspunktet.⁹⁴ Erfaringene med sterke politiske inngrep under pandemien i 2021-2022, var at befolkningen likevel beholdt tillit til fagelite og politikere fordi de evnet å vise åpent fram usikkerhet og konkurrerende oppfatninger, samt viste evne til selvkritikk, ydmykhet og læringsvillighet.⁹⁵ Polykrisens videre forløp kan uten tilsvarende kommunikasjonsprosesser gi næring til den voksende mistillits-bevegelsen mot samfunnseliten.⁹⁶

Hypoteser om demokratiforvitring og politisk mistillit som driver i kriminalitet og uro

Normendrende mekanismer

Voksende mistillit mot myndigheter handler om fallende tro på samfunnets offisielle mål og verdier og/eller de som skal forvalte disse. Normoppløsningen kan gi flere typer av reaksjoner, blant annet at folk isolerer seg, mister engasjement og opprettholder orden bare på rutine. Andre kan velge å bryte med rådende orden og etablere alternative samfunn med egne lover. Det kan også vokse fram borgervern som vil vise handlekraft og håndheve lov og orden på sin måte mot grupper som utpekes som syndebukker.

- *Profil for kriminalitet, sosial og politisk uro:* Brudd på forskrifter og (spesial-)lover. Økt misbruk av illegale rusmidler. Mer hatkriminalitet.
- *Offer-profil:* Staten og felleskapet, grupper sårbare for fordommer (seksuelle og etnisk minoriteter).
- *Aktørprofil:* Politiske alternativ-grupper med ulik bakgrunn.

Psykisk belastningsmekanismer

Følelse av maktesløshet og manglende innflytelse på beslutninger i et forventet demokrati, kan gi både sinne, apati og hos noen en følelse av desperasjon. Slik psykisk belastning kan gi destruktive reaksjoner og «meningsløs» adferd.

- *Profil for kriminalitet, sosial og politisk uro:* Økning i fysiske skadeverk og personangrep i form av trusler og vold, samt andre destruktive handlinger som bryter med forskrifter og spesiallover.
- *Offer-profil:* Tilfeldige og vergeløse ofre. Statens aktører (politikere, byråkrater, jurister, politiansatte)
- *Aktørprofil:* Psykisk ustabile

Konfliktmekanismer

Mistilliten til eliten i Norge vil i stor grad rette seg mot «Oslo-makta» og bærende institusjoner beliggende i Oslo politidistrikt. Selv om det politiske ordsiftet tradisjonelt er dempet i Norge, er det tendenser til bred samling av ulike organisasjoner om mistillit til eliten. Siden pandemien har demonstrasjoner i Oslo-området tidvis samlet alt fra vaksinemotstandere og smitteverns skeptikere til anti-globalister, innvandringskritikere og strøm-motstandere. En eventuell bredere mistillit, grunnet svekkelse av middelklassens levekår, økende arbeidsledighet og krigsengasjement samt nye «grønne» angrep på natur og levesett, kan bidra til at både temperaturen i – og omfanget av – motstanden tiltar. Globale risikovurderinger tilser at dette kan skje i hele 3-5 årsperioden framover.

- *Profil for kriminalitet, sosial og politisk uro:* Økt sosial uro digitalt uttrykt i polariserte ekkokamre, som også kan gi inspirasjon til fysiske pop-up aksjoner med skadeverk.
- *Offer-profil:* Symboler på elite og myndigheter (statlige bygning, institusjoner mm)
- *Aktørprofil:* Bred samling av politisk alternative anti-statlige grupper og partier på begge sider av politisk spekter.

Mulighetsmekanismer

Svekket tillit til politiske institusjoner kan snevre inn handlingsrommet og beslutningsmuligheter for politiske aktører. Et maktvakuum kan oppstå der alternative grupperinger kan få innflytelse og posisjon som beslutningsorganer. Særlig kan illegitime beslutningsorganer/mafia vokse fram der tilliten er lav og alternative sosiale bånd

allerede eksisterer, basert på slektskap, nærmiljø, økonomiske forpliktelser, medlemsskap i organisasjoner og politiske posisjoner.

- *Profil for kriminalitet, sosial og politisk uro:* Organisert kriminalitet involvert i økonomisk kriminalitet, grå/svarte markeder, smugling og korrupsjon.
- *Offer-profil:* Lokalsamfunn
- *Aktørprofil:* Aktører med sterke sosiale bånd, enten gjennom medlemsskap/tilknytning i slekt/klaner, organisasjoner, nabolag/nærmiljøer, e.l.

2.3 Problemkompleks 3: Kulturelle konflikter og fragmentering

Kultur er det sosiale limet i et samfunn og integrerer den enkelte til et fellesskap. Det skaper samhold gjennom evne til kommunikasjon, samhandling og gjensidig forståelse. I den globale polykrisen er det ubalanse i særlig 3 kulturelle dimensjoner som kan ha innvirkning på kriminalitet, sosial og politisk uro i politidistriktet 3-5 år framover; *radikaliserte verdikamper, kulturell militarisering og digital fragmentering av fellesskapet.*

2.3.1 Radikaliserte verdikamper

I globaliseringsperioden har det vokst fram en liberal og markedsorientert kultur med vekt på individets universelle verdier og rettigheter, likestilling mellom grupper og vidtgående valgfrihet løsrevet fra tradisjoner. I tillegg til mer liberale holdninger i ruspolitikken, har den liberale forståelsesrammen gitt framvekst av en rekke identitetskamper. Her har minoriteter og diskriminerte grupper krevd anerkjennelse på linje med andre, men også respekt for sine særegenheter. Multikulturalisme og mangfold har blitt sentrale normer i holdninger til særlig etnisitet og kjønn, men har også vært utgangspunkt for radikalisert kulturkamp.⁹⁷

Et prinsipp om like rettigheter har fått bred aksept i Nord-Amerika og Europa. Mangfold omhandlet i utgangspunktet «likestilling» mellom grupper, men har tatt en vending over til å omhandle mer individualiserte valg og identitetspolitikk.⁹⁸ Kjønnsideitet og seksualitet har tilsvarende dreid over til å omhandle også den enkeltes ikke-binære valg hva gjelder kropp, utseende, kjønn, etnisk og seksuell identitet – valg som til dels overskrider biologiske grenser og forankring.⁹⁹ I de siste årene fordømmes sågar tradisjonelle gruppe-stereotypier som kjønn, etnisitet mm i en bevisstgjort og overgreps-sensitiv ramme.¹⁰⁰ De som stereotypifiseres identifiserer seg som ofre eller tillegges en offer-mentalitet.¹⁰¹

Dette har angivelig gitt opphav til en påstått krenka-kultur med lav takhøyde for misforståelser og feiltrinn.¹⁰² En kansellerings-aktivisme skal ha oppstått med stigmatisering, sensurering, boikott og trusler som virkemidler for å kvele opplevd diskriminering. Transseksualitet og ikke-binære kjønnsidentiteter kreves gjenspeilet kulturelt med revidering av skjønnlitteratur, fagbøker, undervisningsmateriell, mm.¹⁰³ Målet er å tilpasse budskapene til dagens overskridende og individualiserte praksiser og viske ut spor etter tradisjonelle maktforhold og diskriminering av grupper.¹⁰⁴ Som følge har visse forfattere og samfunnsdebattanter blitt truet og universitetsansatte fått sparken. Flere har pekt på hvordan dette utfordrer ytringsfriheten.¹⁰⁵

Reaksjonene på denne radikale liberale vendingen har vært blandet, fra moderate til skarpe fagdiskusjoner innen biologiske og medisinske disipliner, til høy temperatur og et aggressivt ordskifte også innen kvinnebevegelsen.¹⁰⁶ Reaksjonen har også vært motstemmer basert på moderate og konservative folkelige verdier. Her kreves respekt for biologisk forskjeller mellom grupper og deres antatte styrker og svakheter.¹⁰⁷ I mer tilspisset versjon omhandler dette «gammeldagse» syn på vestens overlegenhet, mannens dominerende rolle og motstand mot homofili, transseksualitet og retten til selvbestemt abort.¹⁰⁸ I ytterliggående tilfeller blir etnisk og seksuelt mangfold objekt for hat, legitimert av religiøs fanatisme, rasistisk etnonasjonalisme og høyre-ekstremisme.¹⁰⁹

Globalt er det geografiske mønstre i oppslutningen om etnisk multikultur og kjønns mangfold. Dette har medvirket til at identitets-kamper og mangfold har blitt henvist til som symbol på vestens kultur og brukt i politisert retorikk mellom de rivaliserende stormaktene. Anti-liberalisme og liberalisme har dermed blitt basis også i idé-fellesskapet for allianser i det geopolitiske maktspeilet.¹¹⁰

Den radikale vendingen av kjønnsliberalismen har vært tydelige også i Norge. Blant annet har den bidratt til boikott av foredragsholdere og universitetsansatte samt til revidering av litteratur. Motstanden mot mangfold har også eksistert som understrøm i mange år og kommet til uttrykk de senere årene i økende antall anmeldelser av hatkriminalitet i politidistriktet. På sosiale medier har det også vært kontroverser mellom såkalte radikal- og liberalfeminister om kjønns mangfold, transseksualitet og prostituerte/sexarbeideres rettigheter. En ny terroraksjon rammet Oslo i 2022, da mot et arrangement for seksuelt mangfold, tilsynelatende motivert av radikal islamisme.¹¹¹

Innenfor 3-5 årsperioden kan militarisering av kulturen (kap. 2.3.2) og økonomiske nedgangstider dempe den liberalistiske tendensen i kulturen og styrke legitimiteten ved mer autoritære verdier og narrativer. Dette kan bidra til å styrke fordømmelsen av seksuelt og etnisk mangfold. Overgrep og vold legitimert i biologiske maktformer kan da tilta.

Hypoteser om radikaliserende verdikamper som driver i kriminalitet og uro

Konfliktmekanismer

Verdikampene engasjerer mange og gir risiko for gjensidig aggresjon og åpen konflikt mellom meningsmotstandere samt opplevelser av krenkelser som man søker statens rettsforfølgelse av. Eventuell vending tilbake til mer tradisjonelle verdier kan styrke "gamle" maktforhold og typer av overgrep.

- *Profil for kriminalitet, sosial og politisk uro:* Økning i anmeldte personangrep i form av trusler, vold og hatkriminalitet, samt i alvorlige skadeverk. Mulighet også for alvorlige voldelige anslag i form av terror.
- *Offer-profil:* Både radikal- og liberalfeminister i kvinnebevegelsen, skeive og ikke-binære. Symboler for likestilling, etnisk og seksuelt mangfold, kjønnskorrigerende og fri abort (f.eks. sykehus, andre bygg, materielle strukturer, arrangementer). Vold i nære relasjoner.
- *Aktørprofil:* Både radikal- og liberalfeminister, skeive, radikaliserende religiøse og tradisjonsbundne verdi- og nasjonalkonservative personer/grupper.

Normendrende mekanismer

Tilspissede radikale verdikamper om kjønn og seksualitet har ført til rollemangfold og mulig rolleforvirring, med uklare og kryssende normer. For en del unge menn synes dette å ha resultert i en tilbaketrekning til digitale subkulturer, blant annet såkalte *incels-fora*.

Her deler de felles frustrasjoner, sinne, antifeminisme og homofobi, som også kan inspireres digitalt til pop-up aksjoner og lovbrudd.

- *Profil for kriminalitet, sosial og politisk uro:* Økt sosial uro som uttrykkes digitalt i ekkokamre, men som kan gis uttrykk i personangrep som vold. Mulighet for større "opprør" med skadeverk og volds-anslag mot mangfolds-symboler og "femi-staten".
- *Offer-profil:* Politiske profiler og talsmenn for etnisk og seksuelt mangfold. Kvinner.
- *Aktørprofil:* Unge frustrerte menn og antifeminister i digitale subkulturer.

2.3.2 Kulturell militarisering

Krig i Ukraina fra februar 2022 har på kort tid forandret både budsjetter og den offentlige samtalen i Europa, herunder moralske koder og kollektive virkelighetsbilder. Kulturell militarisering kjennetegnes av samling om moralske fiendebilder, fortellinger med skarpe skiller mellom det gode mot det onde og glorifisering av helter. Det gir et følelsesmessig klima preget av opplevd rettskaffenhet kombinert med mistenksomhet og frykt overfor andre, samt av plikt til bruk av makt som virkemiddel i statlig politikk.¹¹² Rommet for nyanser blir smalt, mens patriotisme, våpen, fysisk styrke og voldsorienterte former for maskulinitet hedres.¹¹³

World Economic Forums globale risikorapport for 2023 anslår at den militariserte vendingen av kulturen vil vedvare i årene framover.¹¹⁴ Også NATO forventer at krigen i Ukraina vil prege Europa i lang tid, og den er allerede betegnet som en mulig "endless war".¹¹⁵ Det blir et våpenkappløp med stigende militære utgifter. I hele sin hybride bredde kan krigen i Europa sågar ekspandere til en verdensomspennende geopolitisk militarisering (og verdenskrig) i løpet av 3-5 år framover, spesielt med basis i konflikten mellom USA og Kina.¹¹⁶

Militarisering kan også bety voksende militær motstand.¹¹⁷ Betydelig ideologisk produksjon vil skje, som støtte til opprustning og krigføring eller som protest mot dette og vektlegging av fred. Den kulturelle militariseringen av det offentlige ordskiftet vil skje både åpent og mer tilslørt, både i digitale og fysiske fora. En understrøm av fredsengasjement er voksende både i USA og Europa, og mobiliserer bredt fra begge sider av det politiske spekteret.

Samme tendens gjelder Norge, som er involvert i stormaktkamper både som NATO-medlem og våpenproduserende land. Mediebildet ble med Russlands invasjon i Ukraina februar 2022 brått preget av militære eksperter og strateger som vektla nasjonal identitet og kampvilje, våpenkapasiteter og -opplæring, konflikten styrkeforhold, fiendens ondskap og dumskap. Budskap om fred og alternative veier til konfliktløsning, og om krig som menneskelig tragedie, ble mer perifere og til dels fortrent til uformelle fora.¹¹⁸

Hypoteser om militarisert kultur som driver i kriminalitet og uro

Konfliktmekanismer

Rask militarisering av kulturen kan stimulere til radikaliseret nasjonalisme og patriotisme, og videre til voldelig ekstremisme og særlig rette seg mot representanter for "fienden" og "landssvikere". Militariseringen kan også appellere til grupper som av ulike grunner har

svake motforestillinger mot vold og våpenbruk, f.eks. religiøse ekstremister av ulikt slag og kriminelle miljøer som inspireres til macho-preget voldsutøvelse. Mer spillerom for tøffe former for maskulinitet kan påvirke også den kognitive forståelsen av mer hverdagslige konflikter og toleransen for vold som løsning i konflikthetsrelasjoner, særlig mellom menn og i skjeve makt- og avhengighetsrelasjoner.

- *Profil for kriminalitet, sosial og politisk uro:* Mer personangrep i form av trusler, vold og hatkriminalitet. Økning i utelivsrelatert vold og mot tjenesteytere, især slike som ivaretar grensesetting- og portåpnerfunksjoner. Mer autoritære kjønn- og aldersrelasjoner, med mulighet for mer fysiske former for disiplinering, også "oppdragervold".
- *Offer-profil:* Etniske grupper av russere, kinesere og "asiater", profesjonelle tjenesteytere og kontrollører (lærere, nav-ansatte, taxi-sjåfør, vektere og politi), fredsaktivister, seksuelle minoriteter, samt kvinner og barn i familien.
- *Aktørprofil:* Radikaliserte nasjonalister og patrioter, militariserte personer med voldsorientert maskulinitet.

Psykiske belastningsmekanismer

For psykisk syke og sårbare personer kan militarisert kultur aktivisere angst, som for noen utløser aggressive reaksjonsformer. For andre vil frykt isteden gi tilbaketrekning som beskyttelse, og antallet «preppere» og frimenn som avviser storsamfunnets militariserte verdier og normer kan øke.

- *Profil for kriminalitet, sosial og politisk uro:* Økning i sosial uro uttrykt i form av skadeverk og vold, samt økning i brudd på spesiallover om barnevern, helsevern mm.
- *Offer-profil:* Familien og fellesskapet. Tilfeldige ofre, uforutsigbart.
- *Aktørprofil:* Psykisk ustabile og syke personer.

Utstøtingsmekanismer

«Kaserne-mentalitet» med skarpe skillelinjer mellom moralsk godt og ondt kan stenge for nyanserte syn i det offentlige ordskiftet og hindre ytringsfrihet. Utstøting og fordømming av annerledes tenkende og av representanter for "fienden" kan gi grobunn for både milde og sterke motreaksjoner.

- *Profil for kriminalitet, sosial og politisk uro:* Øking i sosial uro og politiske understrømninger uttrykt i digitale ekkokamre, med mulighet for inspirasjon til pop-up aksjoner eller mer koordinerte aksjoner i fysisk rom som gir skadeverk.
- *Offer-profil:* Symboler på militarisering, krig og nasjonale symboler (bygg, arrangementer etc)
- *Aktørprofil:* Politiske minoriteter, mistenkeliggjorte og utstøtte grupper.

2.3.3 Digital fragmentering av fellesskapet

Under pandemien ble det erfart at digitale redskaper kan forhindre sosial isolasjon og ensomhet.¹¹⁹ Avhengighet av informasjonsteknologi og digital kommunikasjon utfordrer samtidig, på global basis, samfunnets evne til kulturell integrasjon, fellesskap og videreføring. Faren for kulturell fragmentering framstår som en av polykrisens dimensjoner.¹²⁰

Apper, chatbot'er, betalingstjenester, e-mailer, spill og ulike medieplattformer som nå brukes i samhandling, skaper angivelig sosial avstand. De individualiserer og fragmenterer kulturen, og folk lever i sine egne, personlige digitale verdener. Nærhet og tilhørighet blir til abstrakte verdier, og medmennesker framstår som iscenesatte presentasjoner, ikke som hele og unike personer.¹²¹ Dette truer grunnmuren av samforståelse og det kulturelle fellesskapet, som er limet i et samfunn. Isteden oppstår ensomhet, utenforskap og sinne.¹²² Frykten for utenforskap og teknologisk press synes særlig stor for den unge generasjonen.¹²³

Samtidig med individualisering og fremmedgjøring fra det fysiske fellesskapet, oppstår likevel nye kommunikasjonsmuligheter på de digitale plattformene. De gir en enestående mulighet for informasjon og nye gruppedannelser, som kan sprengre grensene for relasjoner grunnlagt på fysisk nærhet.¹²⁴ På den måten kan de motvirke ensomhet og isolasjon og man får mulighet til å holde kontakt med venner og familie over lange avstander. De digitale fellesskapene påvirkes samtidig av algoritmestyring og blir lett ekkokamre for likesinnede. Dermed kan det oppstå en gruppe-polarisering, som igjen kan resultere i aggressiv skyttergravs-kommunikasjon i møtene med hverandre.¹²⁵ En mulig effekt av de digitale ekkokamrene er at de også kan undergrave gjensidige korrigeringer og viktig sosial kontroll i det fysiske rom.

Et bredt spekter av sub- og motkulturer etableres i disse digitale fellesskapene. Blant annet har radikalisererte politiske og religiøse aktører i mange år benyttet digitale fora for å kommunisere.¹²⁶ Et nyere eksempel på digitalt fellesskap er *mannosfæren*, en digital mannsbevegelse der antifeminisme og mørke tanker om vestlig sivilisasjon er samlende tema.¹²⁷ Her finnes de tidligere nevnte incels-fora samt influensere som gir råd om hensynsløs maskulin livsførsel.¹²⁸ Sistnevnte beundres av unge menn for sine dristige og hatefulle ytringer mot kvinner.¹²⁹

Den fragmenterte digitale kulturen muliggjør bevisst manipulering og strategisk nettverkspåvirkning i stort omfang, såkalt «infodemi», fra både private, kommersielle og statlige aktører. De kan påvirke folks livsstil og preferanser som forbrukere, eller deres politiske holdninger og handlinger.¹³⁰ Sårbarhet for desinformasjon og post-sannheter er del av dette og kan øke mistillit til myndigheter (se også kapittel 2.2.2).

I forlengelsen av ekkokamre og polarisering oppstår også mulighet for å «leke» med oppkonstruerte nett-profiler. Digitalt uttrykkes dette i konkrete spill-avatarer, som også etablerer en kulturelt sett ny form for selvopplevelse og identitet, såkalt *profilisitet*.¹³¹ Sammen med KI-superspråkverktøy kan nett-profilene bygges opp med kunstig historikk. Enkelt personer kan leve seg ut i mangfoldige digitale liv gjennom disse profilene. Livene leveres i ulike nett-fora preget av forskjellige normer og former for fellesskap. Norm-mangfoldet er krevende å håndtere, og i 3-5 årsperioden forventes økning i tilfeller av normforvirring, misforståelser og feiltak, som også kan representere lovbrudd, ikke minst seksuelle krenkelser.

Hypoteser om digital fragmentering som driver i kriminalitet og uro

Normendrende mekanismer

Fremmedgjøringen mellom folk og muligheten for anonymitet i kommunikasjonen som teknologien forårsaker, kan bidra til likegyldighet overfor andres grenser. Mangfoldet av normer i den fragmenterte floraen av spill, nettsteder og sosiale medier kan også skape misforståelser, feiltrinn og reduserer både evne og vilje til å respektere regler i digitale og fysisk rom. Det kan bli forvirring og likegyldighet overfor hvor terskelen for tilnærmelser går.

- *Profil for kriminalitet, sosial og politisk uro:* Økning i digitale personangrep i form av sjikane, hatefulle ytringer, trusler og seksuelle overgrep.
- *Offer-profil:* Generelt kontaktsøkende deltakere på digitale plattformer.
- *Aktørprofil:* Generelt personer på digitale plattformer, tilsynelatende kontaktsøkende, grenseutfordrende og manipulerende personer samt unge.

Mulighetsmekanismer

Digitalisert kultur åpner rent teknisk opp nye store mulighetsrom for kriminalitet. Ikke minst gir nye åpne KI-verktøy og chatboter mulighet for forbedret kvalitet på falsknerier og manipuleringer av ulike slag, motivert av ulike intensjoner. Bruken av en rekke ulike digitale profiler tilpasset ulike fora, eventuelt representert ved avatarer, lager uklare oppgang mot ID-bedragerier.

- *Profil for kriminalitet, sosial og politisk uro:* Økning i politisk eller økonomisk motiverte lovbrudd i form av digitale bedragerier (phishing, sosial manipulering etc.), eventuelt med skadeverk som følge. Økning i seksuelle overgrep i form av grooming, nett-overgrep og spredning av overgrepsmateriale.
- *Offer-profil:* Eldre, bedriftsledere, bedrifter, bemidlede. Kontaktsøkende, særlig unge og kvinner.
- *Aktørprofil:* Uspesifiserte personer motivert av økonomisk vinning og/eller seksuelle intensjoner, særlig personer med høy digital kompetanse.

3 Oppsummert og vurdering: Drivere og utvikling

3.1 Polykrisens drivere og mekanismer

Driver-analysen over viser 8 dimensjoner ved polykrisen som trolig vil prege den globale veven Oslo politidistrikt er del av. Samlet effekt er vanskelig å angi både nasjonalt, regionalt og globalt. Lokalt er det rimelig å anta at den samlede krisesituasjonen vil forandre folks handlingsbetingelser på alle nivåer, og den vil kunne svekke både materielt grunnlag, sosial trygghet og kulturell integrasjon for mange. Polykrisens sammensatte karakter og potensielt selvforsterkende virkninger kan også svekke oppslutningen om politiske beslutningssystemer og virke destabiliserende på kulturen og hele samfunnsordenen.

Analysen beskriver hvordan forandringene langs de 8 utvalgte dimensjonene kan komme til å påvirke trender i uro- og kriminalitet i Oslo politidistrikt 3-5 år framover. Det skjer ved bred påvirkning av handlingsbetingelser for befolkning og næringsliv i Osloregionen. Allerede etablerte kriminelle nettverk og modus kan påvirkes direkte, blant annet ved at nye teknologiske verktøy (KI) brukes i utøvelse av lovbrudd og våpen blir mer tilgjengelig. Men også nye aktører, grupper, modus operandi, verktøy og bevegelsesmønstre vil kunne vokse fram og knyttes til kriminalitet, blant annet i kjølvannet av krigssituasjonen i Europa og beslektede sikkerhetsutfordringer.

Problemkompleks	Dimensjoner
A Livsgrunnlaget forandres	1. Naturødeleggelser 2. Økonomisk omlegging 3. Teknologisk revolusjon
B Geopolitisk skifte og styringsutfordringer	4. Av-globalisering og stormaktkamper 5. Demokratiforvitring og politisk mistillit
C Kulturelle konflikter og fragmentering	6. Radikaliserte verdikamper 7. Kulturell militarisering 8. Digital fragmentering av fellesskap

Med henvisning til kjente uro- og kriminalitetsgenererende mekanismer dokumenteres det i analysen over *hvordan* de 8 dimensjonene forventes å gi brede og komplekse effekter på kriminaliteten. Nedenfor er hovedtrender oppsummert langs de 6 uro- og kriminalitetsgenererende mekanismene som er lagt til grunn i analysen.

➤ **Utstøtingens kriminalitet**

Nye utstøtingsprosesser med marginalisering av befolkningsgrupper fra samfunnsveven følger av bl.a. naturødeleggelser, økonomisk nedgangstid og teknologisk revolusjon. Utstøting *stimulerer særlig sosial og politisk uro* uttrykt som både sosial tilbaketrekning og protester/opprør i digitalt og fysisk rom, *samt øker risikoen for enkel*

vinningskriminalitet og økonomisk motiverte lovbrudd av ulike slag. Økningen vil også kunne innebære vekst i illegale markeder og organisert kriminalitet.

➤ **Konfliktenes og ulikhetene kriminalitet**

Mer konflikter, aggresjon og vold mellom aktører grunnet økte sosioøkonomiske forskjeller og skjerpet konkurranse på arbeids- og varemarkedet kan forventes som reaksjoner på både strukturell økonomisk omlegging, teknologisk revolusjon og geopolitisk skifte. Kulturkampene de spiller opp til, stimulerer til ulike typer personangrep, vold og hatkriminalitet, muligens også større sabotasje og terroranslag.

➤ **Normendringenes kriminalitet**

Betydelige normendringer og mer kulturell polarisering, med økt motstand mot kollektive mål og etiske verdier kan forventes, særlig som reaksjon på voksende naturødeleggelser, økonomiske forskjeller og geopolitiske omlegginger. Disse kulturkampene vil føres i fysiske og digitale rom. De kan stimulere sosial og politisk uro, som kan utløse både sosiale tilbaketrekning og destruktive handlinger som skadeverk, personangrep, vold og hatkriminalitet. Kulturkampene vil også kunne utløse radikaliserede terrorangrep og sabotasje mot symboler, myndighetene og "samfunnselitens" representanter, foretak og infrastruktur.

➤ **Psykiske belastningers kriminalitet**

Store psykiske belastninger, med mer frustrasjon, frykt og aggresjon kan følge av polykrise-situasjonen samlet sett, men også av enkeltdimensjoner som naturødeleggelser, økonomiske omstrukturering, stormaktenes kriger og militarisert kultur. De psykiske reaksjonene kan stimulere bruk av legale og illegale rusmidler og narkotikahandel, men også tilbaketrekning fra det sosiale fellesskapet til alternative samfunn med egne regler. De gir også økt risiko for uforutsigbare angrep i form av skadeverk og vold, også vold i nære relasjoner, samt angrep på politi og andre autoriteter.

➤ **Mulighetenes kriminalitet**

Framvekst av nye mulighetsrom og teknologiske verktøy for illegale handlinger kan følge i kjølvannet av flere dimensjoner. Spesielt grønne støtteordninger mot naturødeleggelser, teknologisk revolusjon (KI) og geopolitisk omorganisering stimulerer nye aktører til lovbrudd samt nye modus for lovbrudd, ikke minst digitale lovbrudd av forskjellige slag. Spesielt øker risikoen for økonomisk motivert kriminalitet (bedrageri) og seksuelle lovbrudd, samt ulike typer illegal handel, ikke minst menneskehandel og arbeidslivskriminalitet der nye samfunnsgrupper av utstøtte er involvert.

3.2 Samlet vurdering av utviklingstrekkene

Bildet som tegnes over er relativt dramatisk. Det varsler om bred og betydelig vekst i både kriminalitet og uro. Totalt sett vil polykrisen kunne gi en ny æra for kriminalitetsutviklingen og *snu den nedadgående tendensen* som har preget de siste 20 årene i Oslo politidistrikt - i alle fall for anmeldt kriminalitet.

Polykrisens dimensjoner peker samlet sett også i retning av et bredere samfunnsmessig vendepunkt, som kan gi tendenser til ytterligere sosial oppløsning og kulturell fragmentering, med splittende identitetskultur, frykt, frustrasjon og misnøye. Dette truer fellesskapsfølelse og oppslutning om felles verdier. Når tillit og det sosiale limet svekkes,

øker særlig risikoen for sosial uro og politisk motstand som også gir seg utslag i lovbruddshandlinger.

Den *sosiale og politiske uroen* forentes derfor å bli *den største utfordringen* for politidistriktet de 3-5 årene framover. Dette kan komme til uttrykk i mer omfattende sosial tilbaketrekning, men også i utadvendte politiske demonstrasjoner – både i ordnede demokratiske uttrykksformer og i ordensforstyrrelser og skadeverk. Det kan også uttrykkes i politisk motiverte angrep på symboler, personer, foretak og institusjoner i Osloregionen. Også infrastruktur kan rammes digitalt og fysisk.

Et slikt skifte til økning i kriminalitet og uro i Osloregionen kan virke urealistisk når de siste 20 år tross alt har vært preget av moderat til synkende trender. Troverdighet og formidling av prognosene kan av den grunn være utfordrende og utløse motstand og bagatellisering. Særlig kan det argumenteres for at prognosen blir for dyster fordi driveranalysen jo har fokus på betingelser som fremmer kriminalitet og uro, ikke faktorer som hemmer.

Samtidig er det vanskelig i dag å identifisere samfunnsprosesser som vil kunne ha åpenbart hemmende virkning på kriminalitet og uro i Oslo politidistrikt 3-5 år fram. Krisene vi opplever og forventer videre utvikling i framover, kan tvert om ramme hardere enn beskrevet. De er også bredere og annerledes de avgrensede krisene vi som samfunn har erfart de foregående 10-årene, som f.eks. finanskrisen i 2008 og den aktive pandemiperioden i 2020-2022. Som knutepunkt for globale utvekslinger og nasjonalt økonomisk, kulturelt og politisk sentrum for rådende maktforhold, kan Oslo-området få merke effektene av polykrisen spesielt hardt, ikke minst politisk uro.

Imidlertid er det grunn til å tro at enkelte av polykrisens dimensjoner kan virke noe *dempende* inn på hverandre. De vil ikke bare være gjensidig forsterkende, slik den internasjonale faglitteraturen på polykrise vektlegger. F.eks. kan den "sosiologiske loven" om at ytre fiender styrker en gruppes indre samhold, medføre at blant annet fiendebilder utløst av geopolitiske konflikter og militarisert kultur vil kunne avlede mistillit og dempe uro utløst av andre dimensjoner, som f.eks. økonomiske nedgangstider og teknologisk basert marginalisering. De ulike krsedimensjonene vil også utløse ulike innsatser fra en rekke ansvarlige myndigheter, som vil samvirke i både forebyggende og hendelsesstyrt innsats. På den måten kan trolig virkningene dempes, men med usikkert utfall totalt sett.

3.3 Spissede prediksjoner

Det forventes at den komplekse polykrisen totalt sett vil gi en usedvanlig urolig og uoversiktelige tidsperiode på 3-5 år framover. Epoken vil gi større omlegginger av både strukturelle og kulturelle livsbetingelser, med flere brå, overraskende og kaotiske omveltninger underveis. Folk og institusjoner vil forsøke å tilpasse seg de mange og utryddige vendingene, og evnen til fleksibilitet vil bli viktig, også for politiet.

Selv om det er mulig å predikere utvikling i kriminalitetsbildet ut fra polykrisens betydelige strukturelle og kulturelle endringer i livsbetingelser, vil de mange mindre og overraskende endringene underveis gjøre detaljerte prediksjoner om kriminalitet og uro vanskelig. I en kaotisk epoke, kan slike detaljerte prediksjoner sågar virke villedende.

Nedenfor er 9 overordnede hypoteser utledet fra polykrisens enkelte dimensjoner og samspillet mellom dem angitt over. På tvers av alle disse vil digitalisering og automatisering prege utviklingen. Hypotesene er spisset så langt det har vært mulig, uten nærmere angivelser av forventede aktør-, tids- og stedsprofiler, rekkefølge, rangering og forbindelse mellom de forventede utviklingstrekkene.

1. Bred geografisk vekst i kriminalitet og uro

Totalt sett vil polykrisen globalt skape betydelige vendepunkt i lokal samfunnsutvikling, og den vil snu en mangeårig lokal nedgangstrend i kriminalitet og uro til en veksttrend. Denne vil vare i hele perioden på 3-5 år. De samme utfordringene vil trolig opptre i flere europeiske storbyer og ulike steder i Norge, dels fordi de foregår i digitale rom og dels fordi de kommer som del av brede samfunnsendringer. Polykrisens global rekkevidde medfører også at informasjon om reaksjoner på krisene vil bli delt i digitale nettverk. Likeartede reaksjoner og kriminalitetsmodus kan da "smitte" og opptre geografisk spredt og uforutsigbart på ulike steder samtidig (såkalt viral spredning av pop-up modus).

2. Størst vekst i uro

Totalt sett kan polykrisens kompleksitet og bredde medføre at flere mister tiltro til samfunnets sentrale verdier og/eller legale virkemidler. Politiske og økonomiske beslutningstakere vil framover måtte ta upopulære beslutninger, styrt av omverdenens betingelser mer enn nasjonale/lokale behov. Mistillit til beslutningstakere kan utløse betydelig sosial og politisk uro lokalt, og veksten i kriminalitet framover vil særlig genereres av slik uro. Dimensjonene teknologisk revolusjon, stormaktkamper og demokratiforvitring kan styrke mistilliten ved å gi grunnlag for mer spredning av desinformasjon, konspirasjonsteorier og mistenkeliggjøring av kritiske synspunkter. Skjulte influensere, politiske aktører og organisasjoner kan utnytte mulighetene og understøtte misnøye og mistillit.

3. Vekst i ulike lovbruddstyper

Totalt sett vil polykrisen gi vekst i mange typer av kriminalitet, også lovbrudd som over år har vært preget av nedgang, som enkle vinningslovbrudd. Veksten vil gjelde alt fra brudd på særlover og forskrifter til økonomisk motivert kriminalitet (vinningslovbrudd og ran, digitale bedrageri og id-tyveri, heleri, salg av spisskompetanse som kriminell tjeneste, illegal handel), seksuelle (nett-)overgrep og narkotikalovbrudd, samt skadeverk og flere typer personangrep som trusler og vold, i tillegg til angrep på infrastruktur, nasjonale symboler og arrangementer.

4. Spesielt mer illegal handel og organisert kriminalitet

Polykrisens enkeltdimensjoner med naturødeleggelser, økonomisk omlegging, teknologisk revolusjon samt av-globalisering og stormaktkamper kan medføre

fortyrrelser i verdikjeder, varetransport og vareknapphet. Begrenset varetilgang kan presse prisivået opp og gi dyrtid over en lengre periode, og skape nye marginaliserings og utstøtingsprosesser. Samlet kan det gi vekst i de uformelle grå/svarte markedene for illegal handel, organisert kriminalitet og kriminelle nettverk involvert i en skyggeøkonomi.

5. Spesielt mer migrasjonsrelaterte lovbrudd

Polykrisens enkeltdimensjoner med naturødeleggelser og av-globalisering og stormaktkamper kan medføre økte forskjeller og sviktende livsgrunnlag globalt, som i tidsperioden på 3-5 år kan gi mer folkeforflytning innenfor Europa, også nordover til Norge og Oslo-regionen. Disse vil ha få rettigheter og konsekvensene kan bli vekst i enkel vinningskriminalitet, arbeidslivs-kriminalitet og menneskehandel, lovbrudd som kan bli preget av aktørprofiler med annen landbakgrunn enn tidligere.

6. Spesielt ringvirkninger av krig

Polykrisens av-globalisering og stormaktkamper gir krig og militære konflikter med folkeforflytninger og migrasjon som følgevirkninger. Også dette kan lokalt i Oslo-regionen medføre mer vinningskriminalitet, menneskehandel (tvangsarbeid og prostitusjon), arbeidslivskriminalitet, organisert narkotikakriminalitet (smugling) og handel med illegale våpen. Det kan også forventes mer bruk av skytevåpen i oppgjør mellom etablerte lokale gjenger og kriminelle aktører i Oslo-området. Sammen med mer militarisert kultur gir stormaktkamper også grobunn for både hatkriminalitet (mot nye etniske grupper) og vekst i kriminelle nettverk med våpen- og voldskapasitet i Oslo-området, blant annet med innslag av personer og grupper med krigserfaring.

7. Mer ideologisk motivert uro og kriminalitet

Flere av polykrisens strukturelle enkeltdimensjoner (teknologiske revolusjon, av-globalisering og stormaktkamper, demokratiske forvitring) påvirker de kulturelle dimensjonene verdikamper, militariserte kultur og digital fragmentering ved å stimulere til konflikter, polarisering, aggresjon og mulig radikaliserings. Aggresjonen kan bli kilde til personangrep som trusler, vold, hatkriminalitet og terror. Spesielt symboler og talsmenn for liberalisme i form av seksuelt og etnisk mangfold, likestilling og kroppslig selvbestemmelse kan bli angrepet, men også selv bli kilde til angrep på mer verdikonservative symboler.

8. Bredere rekruttering til kriminalitet – ny aktørprofil

Polykrisens naturødeleggelser, økonomiske omlegging og teknologiske revolusjon kan medføre nye handlingsrom og anledninger til lovbrudd. Dette kan gi nye modus, men også mer differensiert gjerningspersonsprofil og bredere rekruttering inn i kriminalitet enn tidligere. Dette gjelder først og fremst unge, inkludert flere med høy teknologisk kompetanse, men også flere voksne, høyt utdannede personer fra tidligere middelklasse. Den nye alders- og utdanningsprofilen kan få konsekvenser for geografisk bostedsprofil på de involverte.

9. Flere psykisk ustabile lovbrøyttere

Polykrisesituasjonen vil totalt sett oppleves psykisk belastende for mange og kunne øke både rusrelaterte lovbrudd, narkotikalovbrudd og innslaget av lovbrudd begått av psykisk syke og ustabile personer. Blant disse er et økende antall personer med krigstraumer og mulige posttraumatiske stress lidelser. Lovbruddene kan dreie seg om uforutsigbare angrep i form av skadeverk, trusler og vold, både i og utenfor familien.

Vedlegg

Definisjoner på kriminalitet, sosial og politisk uro

Kriminalitet defineres som handlinger som gjennom politiske prosesser kriminaliseres til lovbrudd fordi de anses uforenlige med bærende fordelingssystemer og verdier/målsetninger innenfor den rådende samfunnsordenen, og/eller som uforenlige med spillereglene og metodene som er akseptert for å nå/tillegne seg disse. I analysen skilles det for kriminalitet grovt mellom personangrep (vold, overgrep, personran), økonomisk motiverte lovbrudd og illegale rushandel.

Uro skilles i *Sosial uro* definert som motstand mot samfunnets rådende mål/midler, men uten at det resulterer i illegale måter å utrykke seg på. *Politisk uro* uttrykker slik motstand direkte mot politiske institusjoner og aktører.

Tabellen under viser at kriminalitet primært er knyttet til aktørers avvisning av settet med legale og legitime *midler* for å nå samfunnets aksepterte *mål*, eller som avvisning av *både de bærende målene og spillereglene/virkemidlene* for å nå dem.¹³²

Modell: Kriminalitet og uro som manglende tilslutning til samfunnsmessige verdier/mål og legale virkemidler/metoder for å nå disse.

Tilpasning/ handlingsmuligheter		Samfunnets legitime midler	
		Aksept	Avvisning
Samfunnets målsetninger og verdier	Aksept	Konformitet	Innovasjon (også lovbrudd)
	Avvisning	Ritualisme	Avstandstaken (også aktivt sosial uro/opprør)

Til grunn for identifiseringen av polykrisens *strukturelle og kulturelle* dimensjoner som vil påvirke lokal kriminalitet, sosial og politisk uro, er det benyttet en modell som knytter systemprosesser sammen til aktørers integrering, deres valg og handlinger. Utgangspunktet er storbyregionen Oslo som sosialt system som utveksler og får sin identitet i forhold til omverdenen. Prosesser som virker på *globalt, regionalt og nasjonalt* nivå, og erfares på *lokalt* nivå der de får sin stedsspesifikke "*glokale*" relevans og betydning gjennom følgende uro- og kriminalitetsfremmende mekanismer:¹³³

Kriminalitets- og urogenerende mekanismer

1. Utstøtingsmekanismer

Strukturelle og kulturelle prosesser som skyver befolkningsgrupper ut av den sosiale veven av gjensidig avhengighet, slik at de ikke får en posisjon og tilknytning til samfunnsorganismen.

2. Konfliktskapende mekanismer
Strukturelle og kulturelle prosesser som skjerper konkurranse og interessekamper, eller som gir hindre mot oppfyllelse av forventninger og forpliktelser på individ- og gruppenivå.
3. Mulighetsmekanismer
Strukturelle og kulturelle prosesser som gir nye verktøy, arenaer, anledninger og motivasjoner til å handle og posisjonere seg i samfunnet.
4. Norm-oppløsende /- fragmenterende mekanismer
Strukturelle og kulturelle prosesser som destabiliserer, fragmenterer og/eller gir uklare normative rammer for sosial samhandling, der rommet for misforståelser, miskommunikasjon og opplevelse av krenkelse er stort.
5. Psykiske belastningsmekanismer
Strukturelle og kulturelle prosesser som er psykisk krevende og sykdomsfremkallende, som gir tilbaketrekning fra samfunnet eller avvikende adferd i sosiale samspill.

Metode og Kilder

Driver-analysen har likhetstrekk med såkalte scenario-analyser. Sistnevnte består imidlertid ofte av mer "spekulative" og mindre empiri-baserte hypoteser i sine fremtidsbilder. Tidvis produseres scenariorapporter som likevel finner grunnlag for å gradere sannsynlighet og konsekvens for de ulike framtidshypotesene. I den foreliggende driveranalysen er det kun mulige utviklingstrekk som virker sannsynlige som er beskrevet. Utfordringene i polykrisesituasjonen er såpass komplekse og sammenvevde at forenklete graderinger av sannsynlighet og av konkrete 'scenarioer' er umulig og vil virke villedende. Det understrekes at det er stor usikkerhet knyttet til hypotesene om utvikling 3-5 år fram.

Det er primært åpne kilder som er brukt, og de representerer et bredt utvalg som omhandler både faktabasert kunnskap om samfunnsutfordringer, og dokumentasjon over holdninger, synspunkter og politiske beslutninger som gjelder disse samfunnsutfordringene. Til dette er både norske og utenlandske kilder benyttet, og disse gjelder et bredt spekter av redaksjonsstyrte nyhetsmedier i inn og utland, podcaster med faglig informasjon og/eller diskusjoner om samfunnsfenomener, temarapporter fra organisasjoner og tenketanker, forskning, ekspertuttalelser og offentliggjorte målinger fra ulike kunnskapsprodusenter, publiserte diskusjons- og debattinnlegg i ulike fora samt diskusjoner i temagrupper på sosiale medier.

Kildematerialet er blitt systematisert i egne regneark og i en kommunikasjons-log mellom analytikerne. I siste innsamlingsperiode 2022/2023 er over 200 kunnskapsprodukter gjennomgått og systematisert. I tillegg til en rekke interne rapporter i politi og rettsvesenet, har spesielt følgende kilder vært sentrale:

- *Samfunnsutviklingen fram mot 2030 – Utfordringer for politiet, PST og påtalemyndigheten* (FFI-rapport 21/01132)
- *The Global Risk Report 2023* (World Economic Forum 2023)
- *Trender i kriminalitet 2018-2021* (Sætre, Hofseth & Kjenn, Oslo politidistrikt 2018)

Kilder

¹ Omverdensanalyse ble tidligere produsert av Politidirektoratet, mens utfordringsanalyse ble produsert av Forsvarets forskningsinstitutt i 2021. I begge typene av analyser har det vært noe uklare modeller og teoretiske grunnlag for å trekke forbindelsen mellom bred samfunnsutvikling og kriminalitetsutvikling.

<https://rai.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1467-8322.12795>

² *Polykrise: Collective term for interlocking and simultaneous crises of an environmental, geopolitical and economic nature*. Dette er av Financial Times beskrevet som samtidens mest treffende begrep og benyttes bredt i samfunnsanalyser. Begrepet er modernisert av historikeren Adam Tooze (Univ. of Cambridge) og inkluderer moderne risikomodeller, blant annet fra Nassim Taleb. Foreliggende analyse inkluderer kulturelle spenninger og begrepet er tilpasset norske forhold. Som analytisk begrep benyttes det nå av mange kunnskapsprodusenter, blant annet er det sentralt i World Economic Forums Risikorapport for 2023, se

https://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2023.pdf. Se også f.eks.

<https://adamtooze.com/2022/06/24/chartbook-130-defining-polycrisis-from-crisis-pictures-to-the-crisis-matrix/>

Å finne analytiske begreper og metoder for å forstå betydningen av samfunnskriser er særlig aktuelt for politiet, og får i dag en voksende oppmerksomhet innen samfunnsforskningen, se f.eks. Cabot, H. (2023): Crisis as method: Critical events and moral breakdowns, *Anthropology Today*, April, 12-14.

<https://rai.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1467-8322.12795> og Henig, D. & Knight, D.M. Polycrises: Prompts for an emerging worldview, *Anthropology today*, April 2023, s. 3-6.

<https://rai.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1467-8322.12793>

³ Situasjonen har utviklet seg til en perfekt storm med såkalt *multiple overlapping crises*, se bok av den kanadiske forfatteren Naomi Klein, *"This changes everything"* og direktøren for Kanadas første Centre for Climate Justice; se https://www.theguardian.com/books/2023/feb/13/its-inequality-that-kills-naomi-klein-on-the-future-of-climate-justice?CMP=share_btn_fb

⁴ Det har vokst fram en betydelig interesse for studie av sivilisasjoners fall, kategorisert som kollapsologi. Se f.eks. <https://www.cser.ac.uk/news/bbc-are-we-road-civilisation-collapse>. Primært synes klimakrisen og tapet av naturmangfold å være rammen ved bruk av kollapsbegrepet, men også atomtrusselen ved Ukrainakrigen er et utgangspunkt. Se f.eks. <https://morningstaronline.co.uk/article/b/this-civilization-as-we-know-it-is-finished> og <https://www.theguardian.com/environment/2022/oct/27/world-close-to-irreversible-climate-breakdown-warn-major-studies>. Den symbolske "dommedagsklokka" ble betegnende nok stilt inn på nytt på dette grunnlaget i 2022, se <https://www.nrk.no/norge/dommedagsklokka-blei-stilt-i-dag--ho-viser-at-vi-er-naermare-katastrofe-enn-nokon-gong-for-1.16265279> Det er klimaendringer og atomvåpen som da har blitt sett på som de største eksistensielle truslene.

⁵ U. Beck 1992: *Risk Society*, Towards a New Modernity, Sage Publications

⁶ Ifølge professor Nancy Fraser har det globaliserte markedskjøpet hatt "kannibalistisk" preg, se f.eks. Jacobin 09.10 2021: [Nancy Fraser: "Cannibal Capitalism" Is on Our Horizon](#)

⁷ Det er sett hen til blant annet tidsperspektiv på 0-5 år, betegnet som "på kort sikt", i FFIs rapport fra 2021 om utfordringer for politiet fram til 2030 (op.cit). I World Economic Forums Risk Report 2023 regnes 3 år som "på kort sikt" og 10-år som "på lang sikt" (op.cit)

⁸ Se: Sellevåg, S-R, Bergh, A. m.fl. (2021): *Samfunnsutvikling frem mot 2030*. Utfordringer for politiet, PST og påtalemyndigheten. PHS. FFO-rapport 21/01132. Se også f.eks. World Economic Forums *Risk Report 2023*. Politidirektoratet: *Forenklet omverdensanalyse*, Unntatt offentlighet. Se også *Trender i kriminalitet 2018-2021, Oslo politidistrikt*. <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/kriminalitetsutvikling/trendrapport-oslo-2018---2021.pdf>

⁹ En arbeidsgruppe med verdens fremste geologer og naturforskere går inn for at verden nå defineres som en nye geologisk epoke; *"Anthropocene"*. Den defineres ut fra menneskers sterke påvirkning på forutsetningene for planetens komplekse evolusjon, og 1950 foreslås som epokens starttidspunkt. Fra da av skjer endringer i geokjemisk syklus med enormt forbruk av nitrogen og fosfor, et raskt stigende CO₂-innhold i atmosfæren og raskt stigende temperaturer. Jordprøver viser også sterk økning etter 1950 i karbonpartikler, miljøgiften PVB og mikroplast, samt plutonium fra radioaktivt nedfall etter atomprøvesprengninger. Etter 1950 stiger CO₂-nivået til det høyeste på flere millioner år. I epoken er også elver og innsjøer demmet opp, store mengder grus, stein, metaller og kull hentet opp fra bakken, og store områder er omformet til beiter og jorder, skog er hugget ned, store byggverk og byer reist og dette har skapt spenninger i forholdet mellom mennesker og andre arter, med infeksjoner, virusspredning og andre helseutfordringer som resultat. Noen arter har med dette blitt utryddet eller redusert til svært få individer, slik at artsmangfoldet er truet. Samtidig har andre arter (husdyr) blitt veldig mange. Diskusjoner om vippepunkter, planetære tålegrenser og den mulige sjette utryddelsen går inn under paraplyen Anthropocene. Se: [Defining the onset of the Anthropocene | Science](#). Nylig er det publisert en ny bok

på emnet Antropocene, med et litt annet perspektiv: <https://academic.oup.com/ia/article-abstract/99/3/1335/7147389?redirectedFrom=fulltext&login=false#.ZGJ8hULJ5LM.facebook>

¹⁰ Ifølge World Economic Forums risikoanalyse 2023 kan det forventes at de neste 10 år karakteriseres av miljømessige kriser som gjelder tap av biomangfold, kollaps i økosystem, samt klimaendringer med effekter for helse og sosialt liv. https://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2023.pdf

¹¹ Ledende forskningsmiljøer hevder at det blir umulig å forhindre -2 graders temperaturøkning, som er punktet der en rekke selvforsterkende klimaødeleggende prosesser og kjedereaksjoner settes i gang, både atmosfæriske, marine og terrestriske. Konsekvensen vil blant annet være høye dødstall, økt migrasjon til et omfang historien aldri før har sett, samt mangel på råvarer og høyere priser. Allerede er det beregnet at rundt 5 millioner dødsfall (nær 10 %) globalt i årene 2000 og 2019 kunne knyttes til ekstremvær. Sebl.a.

<https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-07-07/climate-change-linked-to-5-million-deaths-a-year-new-study-shows#xj4y7vzkg>, samt <https://academic.oup.com/bioscience/article/70/1/8/5610806?login=false>,

https://www.pnas.org/doi/10.1073/pnas.1910114117?fbclid=IwAR3-NaAn9IAMtEFSXPHL2CQJpLyKI1JmkKNWthToIEQnn9ss33j_rIgasjI, og

<https://www.straight.com/news/tim-louis-a-dire-warning-about-end-of-human-civilization-due-to-climate-feedback-loops> <https://www.science.org/doi/10.1126/science.abn7950> samt

https://www.un.org/en/climatechange/climate-adaptation?gclid=EAIaIQobChMIt9Tv8piH_QIVxI1oChttps://www.bloomberg.com/news/articles/2021-07-07/climate-change-linked-to-5-million-deaths-a-year-new-study-shows#xj4y7vzkg

<https://www.iea.org/reports/fossil-fuels-consumption-subsidies-2022>.

FN har rapportert om rekorder i oppvarmingsgassene i 2021 og 2022, blant annet med alarmerende økning i den potente metangassen, se <https://news.un.org/en/story/2022/10/1129912>.

¹² Se f.eks. <https://academic.oup.com/bioscience/article/70/1/8/5610806?login=false>,

<https://www.straight.com/news/tim-louis-a-dire-warning-about-end-of-human-civilization-due-to-climate-feedback-loops>

¹³ Se f.eks. FNs generalsekretær Antonio Guterres som advarte verden på klimatoppmøtet i Egypt 2022 mot å vandre blindt mot klimakatastrofe; "*we are heading for a global catastrophe*."

https://unfccc.int/cop27?gclid=EAIaIQobChMIpNGDr5nH_QIVhMHVCh1LJAnvEAAAYASAAEgLU-D_BwE Ekspert taler for kollektiv handling for "rapid transformation of society" på globalt nivå. Det betyr at levesteilet til befolkningene lokalt, også i Europa og Norden, må endres allerede nå og tilpasses de nye livsbetingelsene som kommer, såkalt "*climate adaption*".: <https://www.theguardian.com/environment/2022/oct/27/world-close-to-irreversible-climate-breakdown-warn-major-studies>

¹⁴ Fagmiljøene forventer med stor sikkerhet nye pandemier, spørsmålet er hvilke og når de kommer. Noe av grunnen til sikkerheten er at stigende temperaturer som følge av global oppvarming gjør at myggens habitat utvides. Mygg er bærer av flere dødelige sykdommer. Videre er det mer industriell dyreproduksjon som øker risikoen for sammenblanding og mutasjon av virus mellom dyr som igjen smitte over til mennesker. Vi bor også stadig tettere og reiser lenger og oftere hvilket gjør det vanskeligere å begrense/stoppe et utbrudd.

<https://www.vg.no/nyheter/i/5Bo68X/jakten-paa-sykdom-x>

¹⁵ De rikeste G20-landene i verden er ansvarlig for 80% av utslippene, og de mest sårbare landene stiller nå krav om særlige erstatningsbidrag fra disse. <https://www.theguardian.com/environment/2022/nov/07/barbados-pm-mia-mottley-launches-blistering-attack-on-rich-nations-at-cop27-climate-talks>.

¹⁶ <https://public.wmo.int/en/our-mandate/climate/wmo-statement-state-of-global-climate/Europe>

¹⁷ Meningsmålinger i EU viser i alle fall at den europeiske befolkningen er pessimistisk og tror vi vil se flere klimaendringer i 2023. Over halvparten av befolkningen i sentrale europeiske land tror 2023 vil bli det varmeste året noensinne. En tredjedel tror det blir ulevelig der de selv bor på grunn av ekstremvær det kommende året. Mange er pessimistiske med tanke på hvilken rolle teknologi vil ha for å stoppe klimaendringene.

<https://www.ipsos.com/nb-no/globale-trender-2023-okonomi-teknologi-samfunn-sikkerhet-og-miljo>

¹⁸ Indirekte kan ubalansen i livsgrunnlaget internasjonalt raskt kunne gi effekter lokalt i form av matvaremangel og økte priser, samt mer sykdom med nye smitteutbrudd og behov for sterke smittevern. Klimaforandringer og ekstremvær vil derfor ramme følelsen av trygghet og tilliten folk har til myndigheter og fagfolk.

<https://www.fhi.no/publ/2021/veien-ut-av-koronakrisen-fire-fremtidsbilder-og-fem-avgjørende-sporsmal/>

¹⁹ Fra "Morgendagens by": Podcast-serie med fagfolk som snakker om bærekraft, framtid og teknologiske løsninger innen mobilitet, by- og stedsutvikling, sirkulærøkonomi, helse og mat.

²⁰ Anslagsvis er det forventet at dette vil redusere utslippene med 90%.

²¹ Folkehelseinstituttet (2022): *Framtidens utfordringer for folkehelsen. Sykdomsbyrde, bruk av helse- og omsorgstjenester, og smittsomme sykdommer*.

²² Flere unge uttrykker forståelse for økoterrorisme, dvs. voldelige handlinger mot personer og eiendom som del av miljøsak og økologisk forsvar. Som illustrasjon på unges sterke motivasjon, se f.eks. leserbrevet fra en 19-

åring til Aftenposten Si' det. <https://www.aftenposten.no/meninger/sid/i/oRO4qa/naar-dere-svikter-hva-gjoer-vi-da-tvinges-vi-til-oekoterrorisme-jenny-jaeger>

²³ *Pop-up kriminalitet* er beskrevet i Oslo politidistrikts rapport *Trender i kriminalitet 2018-2021* (Sætre, Hofseth & Kjenn, Oslo politidistrikt 2018) og viser til rask framvekst av nye avvikende handlingsmønstre, som sprer seg *viralt*, med sort hurtighet og utbredelse, uavhengig av mottakernes fysiske bosted, slektskap, skole, arbeidssted e.l. Slike nye pop-up-mønstre forsvinner ofte like raskt som de kom. Spredningen kan skje som *butterfly-effekt* og komme som lokale *blaff* og *bølger* mer enn som lineære trender. De er vanskelig både å forutse og ettergå.

²³ Omverdensanalyse ble tidligere produsert av Politidirektoratet, mens utfordringsanalyse ble produsert av Forsvarets forskningsinstitutt i 2021. I begge typene av analyser har det vært noe uklare modeller og teoretiske grunnlag for å trekke forbindelsen mellom bred samfunnsutvikling og kriminalitetsutvikling.

<https://rai.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1467-8322.12795>

²⁴ Se f.eks. EUs sanksjonspakke: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/> EU har også besluttet å stenge mange russiske bankers bruk av Swift, noe som gjør handel mellom Russland og Vesten vanskelig. Ifølge IMF's beregninger for 2023 var den forventede globale veksten satt til kun 2,7 %, med en samtidig global inflasjon på hele 9,5 %. Lavest forventet vekst var i Europa (0,4 %), høyest i Asia (4,4 %). Europas tradisjonelle "industrielle motor" Tyskland kommer spesielt dårlig ut med en forventet vekst på -0,3 %. <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2022/10/11/policymakers-need-steady-hand-as-storm-clouds-gather-over-global-economy>.

²⁵ Verdensbanken hevder at de siste årenes omfattende kriser har virket negativt inn på verdens fattigdom. De har anslått at samlet sett 75-90 millioner flere mennesker havnet i ekstrem fattigdom som følge av pandemien, Ukraina-krigen og økende inflasjon. Økningen kom etter jevn nedgang i fattigdom i mange år. Fra og med 2020 har ulikhetene økt både innenfor land og mellom land, og dette vil føles i de fleste land fram til 2030. [Poverty Overview: Development news, research, data | World Bank](https://www.worldbank.org/en/development/news/research/data/2022/10/11/poverty-overview)

²⁶ Etter IMF's modeller vil matvare- og energipriser være spesielt drivende på inflasjonen framover, men både Ukrainakrigen og staters økonomiske tiltak mot nedgangen vil kunne forsterke utfordringene. IMF påpeker at gjeldstyngede lavinntektsland vil slite mest og klimautfordringene vil for flere av dem tyngje ekstra. Samtidig understreker IMF at den globale befolkningen generelt vil erfare økende levekostnader og nedgangstider i årene framover, se <https://borsen.dagbladet.no/nyheter/langer-ut-mot-rike-land/78656523>. Se for øvrig og <https://www.norges-bank.no/aktuelt/nyheter-og-hendelser/Publikasjoner/Finansiell-stabilitet--rapport/2022-finansiell-stabilitet/innhold/>. Finanstilsynet har påpekt faren for finansiell ustabilitet dette medfører framover. Høy inflasjon, krig i Ukraina med påfølgende sanksjonsregime samt virkninger av Korona-pandemien, samtidig med lav arbeidsledighet og mangel på arbeidskraft i flere sektorer, bidrar til stor økonomisk og finansiell uro og usikkerhet. <https://www.finanstilsynet.no/nyhetsarkiv/pressemeldinger/2022/finansielt-utsyn-desember-2022/>. I sentralbanksjefens tale til Norges Bank 2023 ble det igjen understreket at Norge vil oppleve at en økonomisk vekst-æra tar slutt, se <https://www.norges-bank.no/aktuelt/nyheter-og-hendelser/Foredrag-og-taler/2023/2023-02-16-arstalen/>. Også World Economic Forums risikorapport for 2023 understreker at vi har kommet til slutten på lavkostepoken, med flere 10-år preget av lave renter og betydelig global varesirkulasjon. Omdreiningen vil gi verst effekter for de mest sårbare statene og gruppene i samfunnet. Men også rike europeiske land, herunder Norge og Oslo som storbyområdet, vil merke endringen

https://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2023.pdf.

²⁷ Se f.eks. https://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2023.pdf samt <https://e24.no/internasjonalekonomi/i/bg7R4q/inflasjon-fortaerer-verdier-etser-vekk-middelklassen-og-minsker-statens-gjeld>

²⁸ Se f.eks. sentralbanksjefens årstale 2023 <https://www.norges-bank.no/aktuelt/nyheter-og-hendelser/Foredrag-og-taler/2023/2023-02-16-arstalen/>

²⁹ Se f.eks. <https://www.lmd.no/2022/11/tveeggede-sanksjoner/> samt

<https://techmonitor.ai/technology/silicon/china-semiconductor-us-sanctions-nvidia-amd>. Sent i 2022

oppsummerte OECD at den globale økonomien har mistet moment. Den høye inflasjonen har spredd seg til flere land og produkter. Sentral årsak er at energitilbudet globalt er for lite og rentesatser må økes for å bremse inflasjonen. I tillegg bidrar krigen i Ukraina til global matvare-usikkerhet, <https://www.oecd.org/economic-outlook/november-2022/>

³⁰ Se f.eks. <https://e24.no/boers-og-finansi/LldlGR/finanstilsynet-ber-bankene-vaere-forsiktig-med-utbyttebetaling>

³¹ Tidligere studier har anslått at slik automatisering fra 2015 av ville halvere antallet tradisjonelle yrker fra europeiske storbyer i løpet av 10-15 år, med økt utenforskap og både kriminalitet og sosial uro som antatt virkning. Endringene rammet imidlertid særlig industrien i Asia først, mens utviklingen i Europa har gått tregere enn forventet. Pandemien medførte imidlertid en teknologisk boost, som blant annet har framskyndet utvikling og spredning i KI-verktøy med potensiale til automatisering også av mer kunnskapsbaserte yrker. Det er

forventet at europeisk arbeidsliv preget av høyteknologiske industri og et stort marked med kunnskapsbaserte tjenester, vil merke virkningene av Chatboter, GPT-verktøy og annen informasjonsteknologisk automatisering sterkt de kommende årene. Dette gjelder også Norge og Osloregionen i sitt grønne skifte og økonomiske innstramming.

Se: http://www3.weforum.org/docs/WEF_FOJ_Executive_Summary_Jobs.pdf, samt Ford, Martin (2015) *Rise of the Robots: Technology and the Threat of a Jobless Future*, Basic Books og rapporten til Frey, C.B. & A. O. Michael fra 2013 som hevder at under 50% av dagens jobber ikke står i umiddelbar fare for å automatiseres: http://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/downloads/academic/The_Future_of_Employment.pdf. Se også: <https://agendamagasinet.no/kommentarer/4-industrielle-revolusjon/>, samt <https://www2.deloitte.com/uk/en/pages/growth/articles/agile-town-the-relentless-march-of-technology-and-londons-response.html>. Se <http://www.nber.org/papers/w23285>. Se også: <https://www.tu.no/artikler/mit-rapport-nar-robotene-flytter-inn-flytter-arbeiderne-ut/379402>

³² Se f.eks. Eldring, L. og Ørjaseter, E. (2018): *Løsarbeidersamfunnet*. Cappelen Damm AS

³³ I slutten av november 2022 ble også ChatGPT lansert av OpenAI, og interessen for bruk av kunstig intelligens har økt kraftig. Generativ kunstig intelligens (GAI) innebærer algoritmer brukt for å skape innhold i tekst, lyd, video og bilder. Den mest kjente teknologien er ChatGPT, lansert den 30. november 2022. Flere store tech-selskaper har lansert lignende tjenester eller jobber med det. Google har Bard, Anthropic har Claude, Deep Mind har Sparrow. GPT-4 versjonen er allerede på vei. <https://www.tv2.no/nyheter/utenriks/apner-opp-om-chatgpt-ny-utgave-pa-vei/15589284/>

³⁴ Se f.eks. en teknologs vurdering av konsekvenser av KI-teknologien og ChatGPT, parallellen trekkes til jorbruksrevolusjonen i <https://www.dn.no/marked/oyvind-grotmol/kunstig-intelligens/teknolog-om-ai-revolusjonen-like-stor-og-omveltende-som-de-foregaende/2-1-1435037?abtest=a>. For utviklingen av quantum computing, se f.eks. <https://www.tomshardware.com/news/quantware-launches-commercial-quantum-processor> samt Sepehr Ebadi, S. m.fl. (2021). "Quantum phases of matter on a 256-atom programmable quantum simulator" 7 July, *Nature*, og <https://scitechdaily.com/harvard-mit-quantum-computing-breakthrough-we-are-entering-a-completely-new-part-of-the-quantum-world/>. og <https://www.euractiv.com/section/digital/news/germany-launches-europes-first-revolutionary-quantum-computer/>

³⁵ I en nylig publisert forskningsrapport hevder storbanken *Goldman Sachs* at kunstig intelligens kan føre til produktivitetsvekst som samtidig medfører at 2/3 (300 millioner) av jobbene i USA og Europa risikerer å bli automatisert bort, også de såkalt kognitive (mentale) yrkene, se <https://www.samfunnøkonomi.no/2018/05/framtidas-arbeidsmarked-mangel-pa-arbeidskraft-eller-pa-arbeidsplasser/> samt <https://www.digi.no/artikler/storbank-sa-mange-europeiske-jobber-vil-bli-automatisert-pa-grunn-av-kunstig-intelligens/528803>. Se også <https://frifagbevegelse.no/nyheter/i-norge-er-vi-redde-for-at-roboter-skal-ta-over-jobbene-i-japan-er-de-helt-avhengige-av-at-det-skjer-6.469.642572.7e45a189a6>, samt <https://www.aftenposten.no/norge/i/APQEbn/kunstig-intelligens-kan-erstatte-flere-millioner-jobber-dette-er-yrkene-som-rammes>

³⁶ <https://www.arbeidstilsynet.no/nyheter/utviklingstrekk-som-vil-forme-fremtidens-arbeidsliv/>

³⁷ Se *The Battle to Control Microchip Supplies Will Define the Twenty-First Century* (jacobin.com) President Putin skal også ha sagt at den som leder KI-kappløpet vil også dominere verden:

<https://www.tv2.no/nyheter/utenriks/apner-opp-om-chatgpt-ny-utgave-pa-vei/15589284/>

³⁸ Se f.eks. https://www.norli.no/boker/fagboker/teknologi-ingenior-og-primaer/industri-transport-og-service/chip-war-1?gclid=EA1aIQobChMIInqKIx9nO_wIVRhsGAB0xzwGGEAAAYASAAEGKA-PD_BwE og <https://jacobin.com/2023/02/chip-war-chris-miller-book-review-semiconductor-manufacturing-us-china-competition>

³⁹ Se f.eks. <https://www.cnn.com/2022/11/15/biden-xi-meet-analyst-skeptical-over-what-it-means-for-us-china-trade.html> se også <https://newleftreview.org/sidecar/posts/circuits-of-war>

⁴⁰ Se f.eks. <https://www.forbes.com/sites/lorenthompson/2022/11/10/in-an-age-of-innovation-big-defense-may-be-the-closest-thing-washington-has-to-a-real-industrial-policy/>. Kina skal nylig ha testet kapasiteten til KI-styrt dronekampfly mot menneskestyrt. Det tok 90 sekunder for det kunstig intelligens-flyet å slå det menneskeførte i den eksperimentelle luftkampen mellom menneske og maskin. Også USA tester kunstig intelligens i sine kampfly, se <https://www.scmp.com/news/china/science/article/3211976/chinese-military-researchers-report-ai-pilot-beats-human-landmark-real-life-dogfight>. Se også f.eks. Kjernevåpen, Atomvåpen | USA tatt på sengen av Kinas supervåpen: - Ingen andre land har dette i sitt arsenal (nettavisen.no)

⁴¹ USAs teknologiske handelsrestriksjoner overfor Kina gjelder også alt som berører mikrobrikkenes design, samt maskiner som brukes for å produsere dem. Se <https://www.bis.doc.gov/index.php/about-bis/newsroom/2082>. Se f.eks. <https://www.cnn.com/2022/11/15/biden-xi-meet-analyst-skeptical-over-what-it-means-for-us-china-trade.html>. I kampen om global ledertrøye som verdens stormakt er det særlig tilgang på høy-kvalitets

mikrobrikker det handler om. Kina skal angivelig bruke mer enn 70 % av verdens halvledere, men skal selv bare produsere 15 % av dem. Når USA synes å ville kvele kinesisk teknologiindustri med handelsforbud på mikrobrikker med Kina, handler det trolig mest om taktiske, økonomiske og sikkerhetspolitiske hensyn for å svekke kapasitetene til aktøren USA ser som trussel mot en USA-ledet liberal verdensorden, se Kap geopolitikk, se f.eks. <https://radikalportal.no/2022/12/03/usas-hegemoni-liberal-verdensorden-og-globalisering-under-press/>

⁴² Stikkordene her er *large scale blackmail*, *sextortion* og *fake news* for *large scale ideologipåvirkning*. Se: <https://link.springer.com/article/10.1186/s40163-020-00123-8>, se også <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Tech%20Watch%20Flash%20-%20The%20Impact%20of%20Large%20Language%20Models%20on%20Law%20Enforcement.pdf>. Se også: https://www.tek.no/nyheter/nyhet/i/76xAKo/europol-er-sterkt-bekymret-for-chatgpt?utm_source=vgfront&utm_content=hovedlopet_row24_pos2&utm_medium=dre-64240e61a468196a6e84d1c9

⁴³ Flere har vært bekymret for konsekvensene for arbeidslivet. Tesla-grunnlegger Elon Musk har formulert det slik: «Hvem skal betale befolkningens lønn når roboter har overtatt alle jobbene?», se f.eks.: <https://www.nrk.no/urix/finland-dropper-borgerlonnsforsok-1.14020744> Se også Morgenbladet nr. 13 2023, samt <https://www.tek.no/nyheter/nyhet/i/WRarJd/hva-er-egentlig-generativ-ai-og-hvorfor-er-teknologi-kjempene-livredde?> GPT-4 er den siste språkmodellen til selskapet OpenAI Maskiner. Se https://www.tek.no/nyheter/nyhet/i/wAVGgA/eksperter-advarer-ber-om-pause-i-utviklingen-av-kraftig-ai?utm_medium=Social&utm_source=Facebook#Echobox=1680103356

⁴⁴ Se f.eks. <https://e24.no/naeringsliv/i/2Bollr/vestre-etter-ekspressbesok-i-usa-kom-ikke-dit-og-ba-paa-mine-knaer>

⁴⁵ <https://www.dn.no/innlegg/kunstig-intelligens/chatbots/cyberkriminalitet/chat-gpt-kan-gi-en-gullalder-for-digital-kriminalitet/2-1-1423863>. En gjennomgang av mulighetene for bruk av KI og lignende teknologier i gjennomføringen av kriminalitet se <https://link.springer.com/article/10.1186/s40163-020-00123-8>. Se også Kripas rapport om Cyberkriminalitet 2023 <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/datakriminalitet/cyberkriminalitet-2023.pdf>

⁴⁶ https://www.researchgate.net/publication/341913530_The_Future_of_Crime_How_Crime_Exponentiation_Will_Change_Our_Field. Forskerne peker på eksponensiell teknologisk utvikling gir ditto utvikling i 1) *crime accessibility* gjennom å forenkle kriminelle modus, 2) *crime productivity* ved å gi større rekkevidde/skala på lovbruddene og 3) *crime diversification* gjennom framvekst av nye former for kriminalitet.

⁴⁷ [2022 INTERPOL GLOBAL CRIME TREND REPORT - OCTOBER 2022.pdf](https://www.interpol.int/2022-10-05/2022-INTERPOL-GLOBAL-CRIME-TREND-REPORT-OCTOBER-2022.pdf)

⁴⁸ Se f.eks. <https://crimesciencejournal.biomedcentral.com/articles/10.1186/s40163-021-00163-8>. En metastudie der en gjennomgang av 391 forskningsrapporter og 394 grå litteraturkilder dokumenterer 32 ulike typer av kryptovaluta-bedragerier.

⁴⁹ Oslo politidistrikt har selv beskrevet veksten i cyber-kriminalitet, blant annet i tidligere trendrapporter, herunder bl.a. hvordan *the-internet-of-things* gir nye muligheter til illegal overvåkning, styring, kontroll, og en rekke nye inngangsporter for hacking, manipulering og tyveri også fra private, se *Trender i kriminalitet 2018-2021* (Sætre, Hofseth & Kjenn, Oslo politidistrikt 2018)

⁵⁰ Se f.eks. beskrivelsene av "whaling", "phishing", ransomware (løsepengevirus) osv i *Trender i kriminalitet 2018-2021* (Sætre, Hofseth & Kjenn, Oslo politidistrikt 2018). Se også Mørketallsundersøkelsen om erfaringer med lovbrudd næringslivet <https://www.nsr-org.no/aktuelt/morketallsundersokelsen-2022-er-na-tilgjengelig-samt-Kripas-rapporten-Cyberkriminalitet-2023>. Se også

<https://crimesciencejournal.biomedcentral.com/articles/10.1186/s40163-020-00123-8> der det påpekes at KI kan A) benyttes som verktøy for å begå lovbrudd og B) være et mål for kriminelle virksomheter, f.eks. for å skape kritiske systemfeil som undergraver befolkningens tillit, samt C) *utgjøre en kontekst for kriminalitet*, f.eks. ved at noen bedragerier kan forutsette at et offer tror KI-funksjonalitet er mulig, Til A påpekes at KI: 1) gir muligheter som utnyttes for å tilrettelegge for handlinger mot noen mål/målgrupper, 2) brukes for å forutse menneskers/institusjoners adferd for å utnytte deres sårbarheter, 3) gir muligheter til å generere falskt informasjonsinnhold for å benytte det til utpressing eller svekke omdømme, 4) kan gjøre handlinger som gjerningspersoner selv ikke ønsker/klarer å gjøre pga fare, oppdagelsesrisiko, reaksjonsevne osv. Selv om metoden er nye, er kriminaliteten i disse tilfellene ikke nødvendigvis nye. Rangert etter hva som anses som størst trussel: Utvikling av innhold i *deep learning* til a) *deep fake*-teknologi som utnytter folks tillit til medier og egne sanser. b) autonome kjøretøy som kan øke mulighetsrommet for kjøretøysterror. c) *Phishing* der målet er å få hemmelig info eller installere skadelig programvare via digitale meldinger fra en tilsynelatende trygg kilde. KI muliggjør mer *large scale blackmail*, *sextortion*, *fake news*. Forøvrig er det fare for utvikling av militære roboter som terroraktører kan benytte og "data-forgiftning/-manipulering", autonome angrepsdroner/dronesvermer,

manipulering av finansmarkeder som ved "bombing" av børsen for å ødelegge konkurrenter, valutaer eller økonomiske systemer som helhet.

⁵¹ Se Forsvarets Forskningsinstitutt rapport 21/01132: *Samfunnsutviklingen fram mot 2030*, side 19: Omverdensanalyse. Det første utviklingstrekket man der mener er av betydning for politiet er stormaktrivalisering, i betydning maktforskyvning fra Vesten til Kina og framvoksende stater, samt utfordringene dette gir for den såkalt liberale verdensordenen, se <https://www.ffi.no/publikasjoner/arkiv/samfunnsutvikling-frem-mot-2030-utfordringer-for-politiet-pst-og-patalemyndigheten>. I USAs nasjonale trusselvurderinger fra 2018 av, er både Kina og Russland beskrevet spesielt som utfordrere til den USA-ledete liberale orden, se f.eks.

<https://www.odni.gov/files/ODNI/documents/assessments/ATA-2023-Unclassified-Report.pdf>

Se også <https://mronline.org/2018/02/06/the-return-of-great-power-rivalry/>: som viser til US *The National Security Strategy*, desember 2017 og *National Defence Strategy*, januar 2018. Tidligere trusler som terrorisme, klimakrise og manglende helsevesen ble her dempet ned, mens Russland og særlig Kina ble ansett som de viktigste utfordringene. Rapportene understreker viktigheten av å oppnå fred gjennom å vise militær og økonomisk styrke og "preparedness for war". I president Bidens første *National Security Strategic Guidance* fra 2021 legges imidlertid vekt også på "grenseløse" sosiale trusler som pandemier og angrep på ulike gruppers menneskerettigheter. Se <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2021/03/NSC-1v2.pdf>

⁵² <https://ffi-publikasjoner.archive.knowledgearc.net/bitstream/handle/20.500.12242/2678/20-00530.pdf>. I FFIs rapport 21/01132: *Samfunnsutviklingen fram mot 2030*, er det første utviklingstrekket i Omverdensanalysen på side 19: Stormaktsrivalisering. Med dette mener de tendens til maktforskyvning fra Vesten til Kina og framvoksende stater og utfordringer for den liberale verdensordenen. Se også Stortingsmelding 14, Perspektivmeldingen: <https://www.nho.no/publikasjoner/p/naringslivets-perspektivmelding/geopolitiske-spenninger/> se også <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-14-20202021/id2834218/?ch=1>. En grunn for vektleggingen av kommende stormaktkamper var trolig at sentrale nasjonale trusselvurderinger i USAs i årene før pandemien vektla at USA dominerende rolle i verden var under press. For handelskrigen som del av stormaktkampen, se f.eks. USAs handelsforbud med mikrobrikker overfor Kina, <https://www.bis.doc.gov/index.php/about-bis/newsroom/2082>. samt EUs sanksjonspakke overfor Russland fra 2014: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_1185 Den norske regjeringens oppdaterte sanksjoner april 2023: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/nye-sanksjoner-mot-russland-er-innfort-i-norsk-rett/id2970907/>

⁵³ Rivaliseringen er nå, ifølge Norges forrige utenriksminister Eriksen Søreide: "...dyp og strategisk, og den dreier seg om langt mer enn handelsbalanse, teknologi og økonomisk makt. Den dreier seg i stor grad også om styresett, ideologi, sikkerhetspolitikk og samfunnssystemer." <https://e24.no/internasjonalekonomi/i/VPdOM3/kina-har-ikke-interesse-av-at-russland-blir-for-svakt>. Rivaliseringen skyldes ikke minst Kinas voksende andel av globalt BNP, mens USAs andel synker. Til tross for svekket økonomi grunnet strenge koronarestriksjoner, USAs handelsrestriksjoner, begrensede tilgang på vestlig teknologi, en aldrende befolkning og krise i bygg-industrien, framstår Kina i dag som sterkt og uavhengig. De er i stand til å satse på fornybar energi, elbiler, datamaskiner og annen tekno. Ifølge SSB utgjorde Kina og USA de største økonomiene delene av det globale BNP i 2017, begge med like under 20 000 milliarder dollar (Kina 16,4% og USA 16,3 %). Til sammen utgjorde de da en tredjedel av verdens totale BNP. <https://www.ssb.no/priser-og-prisindekser/artikler-og-publikasjoner/seks-land-star-bak-halvparten-av-verdens-bnp>. Se også noe annerledes beregning og tall fra <https://mronline.org/2018/02/06/the-return-of-great-power-rivalry/> som samtidig peker på tendens til økonomisk utjevning av forskjeller mellom de to stormaktene. For USAs handelsrestriksjoner overfor Kina, se f.eks. Se bl.a. [PUBLIC INFORMATION ON EXPORT CONTROLS IMPOSED ON ADVANCED COMPUTING AND SEMICONDUCTOR MANUFACTURING ITEMS TO THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA \(PRC\)](https://www.bis.doc.gov/index.php/documents/about-bis/newsroom/press-releases/3158-2022-10-07-bis-press-release-advanced-computing-and-semiconductor-manufacturing-controls-final/file) (doc.gov). Se også <https://www.bis.doc.gov/index.php/documents/about-bis/newsroom/press-releases/3158-2022-10-07-bis-press-release-advanced-computing-and-semiconductor-manufacturing-controls-final/file> samt https://www.federalregister.gov/documents/2022/10/13/2022-21658/implementation-of-additional-export-controls-certain-advanced-computing-and-semiconductor?utm_campaign=The%20Batch&utm_medium=email&hsmi=2&hsenc=p2ANqtz-MBaJXD7glmkayjRjT7zdSY7uczHVO9hfYit7jG2j-1NVaSu-nwz84skkeHBC8Huu_yIsmCMfeG942gFw3cnxBTIZroMjgTKrWsl7b3WorDiKm_gQ&utm_content=2&utm_source=hs_email

⁵⁴ Hør f.eks. <https://inyheter.no/02/03/2023/luras-9-med-cecilie-hellestveit-ukraina-meningslost-blodbad-nato-vesten-russland-kina-usa-hybridkrig-storkrig/> Mot slutten av mars 2023 kan det virke som om respekterte stemmer i USA og NATO innser at en utmattelseskrig i Ukraina ikke vil lede til seier, og at en vestlig oppskalering er nødvendig som trolig også vil innebære en utvidelse av krigen. Britene har varslet planer om å

oversende ammunisjon med utarmet uran og Polen vil sende kampfly. Putin advarer om at de da svarer med utstasjonering av våpen med kjernefysiske komponenter, se <https://www.nettavisen.no/nyheter/utenriks/putin-advarer-britene-mot-a-forsyne-ukraina-med-uran-ammunisjon/s/12-95-3424362828> se også: <https://forsvaretsforum.no/atomsikkerhet-atomvapen-russland/ican-overhengende-fare-for-atomkrig/312287> For globale blokkdannelser der også BRICS vokser fram som tredje blokk, se f.eks. <https://www.phenomenalworld.org/analysis/non-alignment-brics/>

⁵⁵ De 5 mest betente konfliktene som man antar kan starte den tredje verdenskrig i 2023: 1) Ukraina, 2) Taiwan, 3) Hellas/Tyrkia (energiutvinning i Egeerhavet), 4) Nord-/Sør Korea 5) Kina/India. Den svenske tenketanken Global Challenges Foundation mener faren for atomkrig er større nå enn i 1962 med Cubakrisen. Ifølge dem vil en total atomkrig medføre enorme dødstall og ødeleggelser. Kraftige støvskyer vil stenge sola ute med atomvinter til følge, der avlinger ikke vil gro. Kaos, vold og matmangel vil ta knekken på de fleste. Se f.eks. <https://www.nettavisen.no/her-er-fem-steder-tredje-verdenskrig-kan-starte-i-2023/s/5-95-838485>. Se også <https://globalchallenges.org/global-risks/weapons-of-mass-destruction/nuclear-warfare/>

⁵⁶ Se f.eks. https://www.nrk.no/nyheter/sipri_-verden-brukte-rekordmye-pa-vapen-i-fjor-1.16384715

⁵⁷ Se f.eks. John Braithwaite (2022) *Macrocriminology and Freedom*, kapittel 3 pp. 79-154 (76 pages) <https://www.jstor.org/stable/j.ctv2bks5gq>

⁵⁸ Se f.eks. <https://www.fn.no/konflikter/ukraina>

⁵⁹ Se f.eks. https://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2023.pdf, se også https://www.nrk.no/urix/kai-eide-om-kinas-fredsforslag_-her-ma-amerikanerne-ta-seg-sammen-1.16347495.

For synspunkter og vurderinger av risikoen for utvidelse av krigen til Kina, se f.eks.

<https://news.antiwar.com/2022/11/06/us-nuclear-forces-chief-says-the-big-one-is-coming/?fs=e&s=cl>

⁶⁰ [Scotland Today online - Ukraine: An Eastern-European Cesspit of Criminality & Governmental Corruption](https://www.scotlandtoday.com/ukraine-an-eastern-european-cesspit-of-criminality-governmental-corruption) se også f.eks. <https://www.reuters.com/article/us-cohen-ukraine-commentary-idUSKBN1GV2TY> og

https://en.wikipedia.org/wiki/Azov_Brigade Forøvrig finnes ulike framstillinger av oppslutningen om nasjonalist- og nazistgrupperinger i Ukraina og deres relasjoner til grupper i USA og Europa, men som vi ikke kan ta stilling til. Her er henholdsvis en artikkel fra Combating Terror Center ved West Point i 2020 og en produsert av norsk fakta-sjekker i 2022: <https://ctc.westpoint.edu/the-nexus-between-far-right-extremists-in-the-united-states-and-ukraine/?fbclid=IwAR0GBm7P3umUXdSPpxqOz2JHdw4mW7MPf9WL6h5E-YyLCItvVNiCyGm1Ehw> og <https://www.faktisk.no/artikler/0rgp1/er-det-mange-nynazister-i-ukraina>

⁶¹ Ad strømmangel, se f.eks. <https://e24.no/energi-og-klima/i/V9k833/spaar-nytt-urolig-aar-i-europas-gassmarked>. Noen mener kontroll over Europas energimarkeder er en viktig bakgrunn for krigen i Ukraina. Flere er samstemte i at energi-krigen, sammen med de økonomiske sanksjonspakkene og restriksjonene mot Russland og Kina – vil gjøre at Europa møter en resesjon.. <https://www.middleeasteye.net/opinion/climate-crisis-blocking-roads-not-crazy>. Se også <https://www.economicshelp.org/blog/170661/economics/impact-of-russian-sanctions-on-europe-and-the-west/>. For gnisninger i Europas relasjoner til omverden, se f.eks. <https://newleftreview.org/sidecar/posts/circuits-of-war>

⁶² <https://www.lmd.no/2022/11/tveeggede-sanksjoner/>, hør også

https://radio.nrk.no/podkast/drivkraft/1_b70b9059-1b7f-41df-8b90-591b7f51df9e

⁶³ Se f.eks. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/nov/13/poland-russia-defeat-ukraine-western-europe>

⁶⁴ Den såkalte *Inflation Reduction Act* (IRA) som ble vedtatt i USA i august 2023, lover store skatteletter og betydelige støtteordninger til investorer som velger å satse i USA. Målet med ordningen er å lokke ("grønne") industri-investeringer til USA, for å gjøre USA uavhengig av Kina og reise USA som global industrinasjon. Fordelsprogrammet rammer også Europa, ikke minst er el-bilindustrien og annen såkalt grønn industri utsatt. Se bl.a. <https://e24.no/internasjonaoekonomi/i/15r32J/det-er-lett-aa-snuble-i-amerikanernes-subsidiefelle> og https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/nov/29/the-guardian-view-on-bidens-buy-america-strategy-a-wake-up-call-for-europe?CMP=Share_iOSApp_Other&fbclid=IwAR2iQIQ10y-G0lt7ww3fKbaqlCMsaWg-E40EkbT891tMy1hA_OyI8ggQvK. Frykten internt i EU for ringvirkningene av USAs stimuleringspakke er stor, og de har nå utviklet lignende investeringsstøtte for å beskytte sin regionale industri. Se f.eks.

<https://e24.no/internasjonaoekonomi/i/0Qol36/eu-legger-fram-svar-til-usas-industriskattepakke>. Spenningen i EUs relasjon til USA øker også Europas avhengighet og mulige sårbarhet overfor Kina. Etter Kinas utspill med fredsplan og -samtaler med Russland og Ukraina i mars 2023, har flere europeiske hatt land behov for diplomatiske samtaler med Kina, <https://www.politico.eu/article/we-cant-lose-china-eu-leaders-say-euco-summit-xi-jinping/>

⁶⁵ Land utenfor USA og den vestlige interesseseftære sies å søke en mer multipolar samfunnsordenen med likere fordeling av makt og rikdom internasjonalt. En studie foretatt i 137 land i oktober 2022 viser at selv om enkelte land i Sør Amerika, Asia/Oceania og Øst-Europa har blitt mer pro-amerikanske, er den generelle trenden

motsatt. I løpet av det siste tiåret har land fra Asia til vestkysten av Afrika primært tilnærmet seg Kina og Russland, ikke vesten, <https://ecfr.eu/publication/united-west-divided-from-the-rest-global-public-opinion-one-year-into-russias-war-on-ukraine/>. Se også <https://www.bennettinstitute.cam.ac.uk/publications/a-world-divided/>, samt <https://unherd.com/2023/03/how-russia-and-china-overtook-the-west/?=frlh>, <https://www.phenomenalworld.org/analysis/non-alignment-brics/.og> <https://thecradle.co/Article/Columns/18477>

⁶⁶ Se f.eks. https://radio.nrk.no/podkast/drivkraft/1_b70b9059-1b7f-41df-8b90-591b7f51df9e og <https://sputnikglobe.com/20230531/chomsky-europe-may-face-decline-deindustrialization-by-staying-in-us-dominated-system-1110807834.html>

⁶⁷ Enkelte mener det vil bryte ut krig mellom USA og Kina innen 2025 og ber nå Europa om å delta i med militære kapasiteter i denne konflikten, se f.eks. <https://www.politico.eu/article/china-joseb-taiwan-borrell-eu-warships-to-patrol-strait/>

⁶⁸ Se f.eks. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR4381.html og https://issuu.com/konsis/docs/luftled_nr_1_2023?fr=sOTBlMTU4OTMzMjk&mode=embed&viewMode=magazine&pageNumber=28. Se også <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2023-14/id2974821/?ch=1>

⁶⁹ Se <https://www.regjeringen.no/contentassets/0a7035b6c001426daf41e6158e8f9b4c/tilleggsavtale-mellom-kongeriket-norges-regjering-og-amerikas-forente-staters-regjering-om-forsvarssamarbeid.pdf> samt <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-90-s-20212022/id2907763/?ch=10>. For motstemmer, se f.eks. <https://www.nordnorskdebatt.no/amerikanske-baser-hva-sa/o/5-124-153541>

⁷⁰ Se f.eks. <https://www.nrk.no/nyheter/norsk-gasseksport-1.11617603> og https://www.finansavisen.no/energi/2023/01/23/7979189/norge-eksporterte-gass-tilsvarende-ni-ganger-arlig-vannkraftproduksjon.?zephrr_sso_ott=qEvA8s

⁷¹ I relasjon til stormaktkampene står Norge, ifølge NHO, i en "spagat mellom USA og EU" Se https://www.nho.no/publikasjoner/p/naringslivets-perspektivmelding/geopolitiske-spenninger/?fbclid=IwAR1Rrbfps6Spp9IrM_RRA5KorLQT5DKI-QFRoiGjI5io1bLJ78Fxfj_p0F8

⁷² Med store geopolitiske omorganiseringer forandres nasjonalstaters politikk. De blir mer "postkasser" som representerer alliansene og gir signaler om stormakters budskap, hør <https://inyheter.no/02/03/2023/luras-9-med-cecilie-hellestveit-ukraina-meningslost-blodbad-nato-vesten-russland-kina-usa-hybridkrig-storkrig/>

⁷³ https://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2023.pdf

⁷⁴ <https://www.nupi.no/publikasjoner/innsikt-og-kommentar/hvor-hender-det/hhd-2018/en-verden-av-mistillit>

⁷⁵ <https://thegeopolitics.com/democracy-index-2023-understanding-the-global-scenarios/>. Noe av grunnen til dårlig resultat i 2023 var trolig pandemien og vanskene myndighetene hadde med å beskytte både folkehelsen og folks frihet samtidig. Fra 2007 til 2017 var det totalt 24 demokratier som viser tegn på tilbakegang av liberale og demokratiske verdier, en nedgang til et nivå man ikke hadde sett siden 1979, se

<https://www.nupi.no/publikasjoner/innsikt-og-kommentar/hvor-hender-det/hhd-2018/demokrati-under-press>.

Demokrati er her definert som representativt folkestyre ved frie og rettfærdige valg, som også kjennetegnes av 1) Rettsstat med lover og domstoler som begrenser myndighetens maktutøvelse. 2) Åpent samfunn hvor borgere har tilgang til informasjon. 4) Frie og uavhengige medier. 4) individuell frihet og likhet i form av ufravikelige sivile og politiske rettigheter (rett til liv, frihet fra tortur, trosfrihet og ytringsfrihet, retten til å delta ved valg, forsamlingsfrihet, eiendomsrettigheter og personvern.)

⁷⁶ The Economist Intelligence Unit's (EIU) Democracy Index study 2023. Målingene startet i 2006.⁷⁶ I 2023 var 167 nasjoner rangert ut fra deres 5 demokrati-kriterier, og kun 6,4 % av dem er vurdert som det fullstendige demokrati. Nederst på listen kom Afghanistan, mens Norge ble rangert øverst av de 167 nasjonene. De 5 kriteriene for demokrati som måles i indexen er: valgprosess, myndigheters styringsfunksjon, politisk deltakelsesgrad, demokratisk politisk kultur, sivile rettigheter. Se: <https://thegeopolitics.com/democracy-index-2023-understanding-the-global-scenarios/>

⁷⁷ Utviklingen i USA er blitt beskrevet som et «tillitskrasj» ifølge <https://agendamagasin.no/artikler/ansvar-a-svare/> som viser til Edelmanns tillitsbarometer.

⁷⁸ <https://oidp.net/en/publication.php?id=1489> Democracy Perception Index 2018.

⁷⁹ I flere land er det svært delte meninger om engasjementet i Ukraina-krigen, se <https://euroskopia.com/europeans-divided-about-ukraine-quick-end-despite-territorial-cost/>. Det vokser også en bredere politisk uro som er lite representert i beslutningsorganer, og i både USA og Europa mobiliserer en fredsbevegelse fra både høyre og venstre side av det politiske spekteret, se f.eks.

<https://m.youtube.com/watch?v=XGOscIX3aFA&feature=youtu.be> og https://www.answercoalition.org/protest_march_18_19_peace_in_ukraine_say_no_to_endless_u_s_wars

⁸⁰ F.eks. viser forskning at posting av enkle klimaskeptiske innlegg medfører at Facebook svarer med innlegg som benekter menneskeskapt klimaoppvarming, selv om den store majoriteten av verdens ledende klimaforskere mener noe annet. <https://www.globalwitness.org/en/campaigns/digital-threats/climate-divide-how-facebooks-algorithm-amplifies-climate-disinformation/>. Det foregår omfattende juridisk produksjon og omlegginger i Eu,

som regulerer og setter grenser for targeted markedsføring og annen bruk av persondata fra sosiale medier. Dette vil også få konsekvenser for Norge. Se https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_2413, som må ses sammen med https://en.wikipedia.org/wiki/Digital_Markets_Act og https://en.wikipedia.org/wiki/Data_Governance_Act samt [https://en.wikipedia.org/wiki/Data_Act_\(European_Union\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Data_Act_(European_Union))

⁸¹ Se f.eks. <https://www.nupi.no/publikasjoner/innsikt-og-kommentar/hvor-hender-det/hhd-2018/en-verden-av-mistillit>, <https://www.liberal.no/artikler/2020/en-verden-preget-av-mistillit>, <https://www.vg.no/spesial/2020/pr-politikk/> og <https://www.bi.no/forskning/business-review/articles/2014/12/svingdorer-mellom-politikk-og-pr/>

⁸² Indeksen for pressefrihet for 2023 viser rask vekst i digitale økosystemer for spredning av falsk informasjon. I 118 av 180 land (2/3) svarte respondentene at politisk aktører i landet ofte var involvert i desinformasjons- og propaganda-kampanjer. Skillet mellom sann og falsk informasjon tilsøres, hvilket setter retten til informasjon på spill og undergraver troverdigheten også til kvalitetsjournalistikk. <https://rsf.org/en/2023-world-press-freedom-index-journalism-threatened-fake-content-industry>

⁸³ Journalister og mediene er på tillitsbunnen også i Norge https://dagensperspektiv.no/meninger/redaktorens_mening/mediene-pa-tillitsbunnen og <https://www.medietilsynet.no/nyheter/aktuelt/hoyere-tillit-til-mediene-enn-til-journalister/>. Særlig i forbindelse med dekningen Ukraina-krigen har det det siste året blitt reist kritikk mot ensidig kildebruk og snevert debattklima, se f.eks. <https://www.adressa.no/midtnorskdebatt/i/9zoQBE/naar-fred-blir-fiende> og <https://www.bt.no/btmeninger/debatt/i/JQvLOm/skal-vi-sende-soldater-til-fronten>

⁸⁴ Se f.eks. <https://www.ntva.no/wp-content/uploads/sites/2/2021/10/Kapittel-18-Web-versjon.pdf>. Cambridge Analytica var det britiske konsulentfirmaet som ble kjent for en skandale som startet i 2013 med informasjonsinnhenting og -manipulering av facebook-kontoer. De høstet personlige data fra 87 millioner profiler uten samtykke, og tilrettela for skreddersydde personlige budskap for politisk påvirkning av velgere. Det handlet om produksjon av positive tilknytninger til et parti og dets kandidater, og/eller demotivere av velgere fra å stemme på motparten ved å spre negative informasjon om politiske opponenter. Se f.eks. https://en.wikipedia.org/wiki/Cambridge_Analytica. Se også <https://voxpública.no/2018/06/cass-sunstein-slik-skader-sosiale-medier-demokratiet/>

⁸⁵ <https://link.springer.com/article/10.1186/s40163-020-00123-8> se også <https://www.nrk.no/norge/kunstig-intelligens-gjor-det-lettere-a-spre-falsk-informasjon-1.16380530>

⁸⁶ Metaforen om økologi av påvirkningsaktører på digitale nettverk er hentet fra Forsvarets forskningsinstitutt, rapport 21/01237, <https://www.ffi.no/publikasjoner/arkiv/hvordan-gjore-samfunnet-mer-robust-mot-uonsket-pavirkning-i-sosiale-medier> se også <https://www.faktisk.no/artikler/06epg/slik-spres-russisk-propaganda-i-norske-alternative-medier> samt <https://theintercept.com/2022/12/20/twitter-dod-us-military-accounts/>.

⁸⁷ Om post-demokratiet, se f.eks. <https://www.wiley.com/en-us/Post+Democracy-p-9780745633152>, se også https://www.perlego.com/book/1536764/postdemocracy-after-the-crises-pdf?utm_source=google&utm_medium=cpc&campaignid=19682358143&adgroupid=145450211225&gclid=E_AIAQobChMI7b2z7CN_gIVs45oCR3E_QJZEAAAYASAAEgINavD_BwE samt <https://democracyjournal.org/magazine/64/overview-post-neoliberalism-at-a-crossroads/>. Refleksjoner spesifikt på feltet storbypolitikk; <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780429024085-23/urban-sustainability-post-democracy-marit-rosol-vincent-b%C3%A9al>

⁸⁸ Også i Norge viser studier at "vanlige folk" har lite innflytelse på politiske beslutninger og her er utdanningsnivå utslagsgivende, se <https://klassekampen.no/utgave/2023-05-09/leder> og <https://www.dn.no/magasinet/politikk/amerikansk-politikk/streik/meningsmalinger/forsker-vanlige-folk-har-sjelden-eller-aldri-reell-innflytelse-pa-norsk-politikk/2-1-1439910>

⁸⁹ Se blant annet governmentality-litteraturen om politisk "styring på avstand" og New Public Management-litteraturen som et av verktøyene for dette, f.eks. i <https://www.elgaronline.com/edcollchap/book/9781839108662/book-part-9781839108662-18.xml>. Også bruken av rettsstaten som en indirekte og rettslig form for politisk styring i et voksende markedssamfunn, er et tema her, se f.eks. <https://www.amazon.com/Governing-Through-Crime-Transformed-Democracy/dp/0195386019> og https://books.google.no/books/about/Governing_through_Globalised_Crime.html?id=9UNY6SzAmn8C&redir_esc=y

⁹⁰ Se f.eks. <https://www.nupi.no/publikasjoner/innsikt-og-kommentar/hvor-hender-det/hhd-2018/en-verden-av-mistillit>

⁹¹ Enkelte peker på at det aldri har vært lang avstand fra støtte til neoliberalistisk markedsrett til populistiske og autoritære styreform, se f.eks. <https://jacobin.com/2021/06/neoliberalism-democracy-populist-right>

⁹² I Europa ga pandemien 2021-2022 et ekstra moment til mistilliten mot politiske institusjoner og samfunnseliten ved at grupper av anti-vaxere og smittevernmotstandere vokste fram. Disse har etter hvert blitt samlingspunkt for en bredere alternativ-bevegelse med en brokete gruppe av motstandere mot *eliten*. Blant disse

er anti-globalister, fredsgrupper, anti-imperialister og NATO-motstandere, men også mer ytterliggående konspirasjonsteoretikere som mener politikernes står i ledetog med globale eliter som vil undergrave nasjonale interesser. Se f.eks. <https://www.liberal.no/artikler/2020/en-verden-preget-av-mistillit>. Særlig teorien om *The Great Reset* fikk oppslutning i USA og ble spredt vidt via sosiale medier til Canada og Europa. Påstanden var at et nettverk av ledere globale, blant annet WEF, ville misbruke pandemien som en anledning til å tvinge gjennom sosiale og økonomiske reformer og miljøtiltak. Se f.eks. <https://www.bbc.com/news/55017002>

⁹³ <https://www.nkrf.no/nyheter/2021/09/06/befolkningen-i-norge-har-hoyere-tillit-til-myndighetene-enn-innbyggerne-ellers-i-europa-har>, samt <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/organisasjoner-og-medlemskap/statistikk/organisasjonsaktivitet-politisk-deltakelse-og-sosialt-nettverk-levekarsundersokelsen/artikler/yngre-har-minst-tillit-til-fremmede>

⁹⁴ <https://www.aftenposten.no/viten/i/41dORa/tilliten-til-politikerne-faller-mest-blant-dem-som-har-minst-av-den>

⁹⁵ Scharffscher, K.S. & Engen O.E, (2022) Pandemi, tillit og kommunikasjon: Stat og styring, Vol. 32, utg 2. <https://www.idunn.no/doi/10.18261/stat.32.2.3>

⁹⁶ Kripos har i egen rapport (UO) beskrevet flere nasjonale scenarier for hvilke spesielle historiske uroligheter dette kan medføre.

⁹⁷ En beskrivelse av den radikalisererte verdikampen finnes blant annet i Francis Fukuyamas bok *Liberalisme and it's discontents*. https://www.perlego.com/book/3736866/liberalism-and-its-discontents-pdf?utm_source=google&utm_medium=cpc&campaignid=17490270403&adgroupid=140283292200&gclid=EAIaQobChMI9Waxpft_gIVTf-yCh3togL2EAAYAiAAEgKPuvD_BwE Se også intervju med forfatteren i <https://klassekampen.no/utgave/2022-11-10/sistemann-slukker-lyset>

⁹⁸ Mer om identitetspolitikk i dette svaret til Anja Sletteland i referansen over:

<https://agendamagasinet.no/debatt/identitetspolitikken-farer/>

⁹⁹ Se f.eks. <https://skeivkunnskap.no/%C3%A6ringsressurser/kjonnspalten/kjonnidentitet/3-1-om-transkjønn-og-cispersoner/>

¹⁰⁰ Slikovergrepssensitiv ramme, refereres også til som «woke».

¹⁰¹ Mye diskutert og omtalt tema, se f.eks. <https://www.dagsavisen.no/debatt/kommentar/2023/03/31/rundt-bordet-na-er-jeg-noye-pa-ikke-a-slenge-dritt-om-folk-barna-mine-moter-pa-sin-vei/> og her et innlegg fra unge Oslo-politikere <https://www.ao.no/pass-pa-du-blir-kansellert-av-woke-aktivistene/o/5-128-484323>

¹⁰² Lignende debatt om krenkelser har imidlertid preget politisk ordskifte også ved tidligere ideologiske endringer, se <https://www.universitas.no/forskerintervju-krenkehistorie-nyhet/krenkekultur-under-lupen/144219>

¹⁰³ Se f.eks. <https://framtida.no/2022/09/19/usa-desse-bokene-provar-flest-a-forby>

¹⁰⁴ <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/76BznB/et-forsvar-for-den-sensitive-lesning> og <https://bok365.no/artikkel/vi-sensurerer-ikke-litteraturen/> mot <https://klassekampen.no/artikkel/2023-03-09/onsker-sensurparagraf>

¹⁰⁵ Se f.eks. <https://cappelendamm.no/de-korrekte-frank-rossavik-9788202765903>

¹⁰⁶ Et eksempel på faglig innlegg fra biologi, se <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/jlmVxn/kjoenn-er-binaert> og her eksempler på diskusjon om medisinsk behandling av kjønnsinkongruens der lege Esben Esther Pirelli Benestad ble fratatt legelisen, se <https://www.helsetilsynet.no/presse/nyhetsarkiv/2023/esben-esther-pirelli-benestad-har-mistet-autorisasjonen-til-aa-praktisere-som-lege/> og <https://blikk.no/esben-esther-pirelli-benestad-meninger-trans/esben-esther-pirelli-benestad-redder-liv/230352>

¹⁰⁷ Se f.eks. <https://verdinytt.no/en-selvutslettende-og-narsissistisk-woke-kultur-vil-endre-norge/19.425>

¹⁰⁸ <https://en.wikipedia.org/wiki/Transphobia> . I USA skal det være stadig nye angrep på rettigheter for seksuelle minoriteter og retten til selvbestemt abort, se <https://www.aclu.org/legislative-attacks-on-lgbtq-rights> .

¹⁰⁹ Internasjonalt har det vært flere tilfeller av masseskyting og voldelige angrep på arrangementer og steder for seksuelle minoriteter. F.eks. var det i 2121 et angrep begått av en høyreekstrem politiker og hans støttespillere mot møtet i lhbt-senteret i Sofia, Bulgaria. I Oslo var det et skyteangrep mot et Pride-arrangement 25.juni 2022, der 2 ble drept og 23 mennesker skadet. Gjerningspersonen kan ha vært motivert av radikal islamisme og saken etterforskes som terrorisme, se <https://www.nrk.no/norge/skyting-ved-utested-i-oslo-sentrum--etterforskes-som-terror-1.16016478> I november samme år skjøt en mann mot en nattklubb for skeive i Colorado Springs, der 5 personer ble drept og 18 såret, se <https://www.klartale.no/verden/2022/11/21/fem-drept-i-masseskyting-pa-nattklubb-for-skeive-i-usa/>. Den største terrorhendelsen mot seksuelle minoriteter i USA var i Orlando 2016, da 49 personer ble drept og 53 såret da en radikalisert islamist skjøt mot en nattklubb for skeive, https://en.wikipedia.org/wiki/Orlando_nightclub_shooting

¹¹⁰ Se f.eks. <https://foreignpolicy.com/2023/04/16/ukraine-russia-war-putin-homophobia-lgbtq-rights-military-civil-unions/> og <https://www.metroweekly.com/2022/10/putin-claims-u-s-wants-to-push-gender-perversions-on-russian-youth/> . Se også <https://www.reuters.com/world/europe/russia-wont-play-dangerous-gender-games-parliamentary-head-2023-03-08/> og

-
- ¹¹¹ <https://www.nrk.no/norge/skyting-ved-utested-i-oslo-sentrum--etterforskes-som-terror-1.16016478>
- ¹¹² Se f.eks. <https://no.wikipedia.org/wiki/Militarisme> og Furedi, Frank (2002): *Culture of Fear*. Continuum, London. <https://www.amazon.com/How-Fear-Works-Culture-Twenty-First/dp/147294772X>. Se også <https://www.nytid.no/krigen-og-folk-flest/>
- ¹¹³ Om smalt rom for nyanser, se Fritt Ords begrunnelse for tildelse av pris til Julie Wilhelmsen 2023 i <https://frittord.no/nb/aktuelt/fritt-ords-pris-2023>. Om ulike maskulinitetsformer, se f.eks. Connell, R. W. (1995). *Masculinities*. Cambridge: Polity press.
- Se også <https://agendamagasinet.no/kommentarer/militarismen-pa-vei/>
- ¹¹⁴ https://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2023.pdf
- ¹¹⁵ <https://summit.news/2023/02/13/french-historian-world-war-iii-has-already-begun/>
- ¹¹⁶ Se f.eks. <https://www.nettavisen.no/nyheter/ekspert-slar-kina-alarmer-muligheter-for-3-verdenskrig/s/12-95-3424187587>
- ¹¹⁷ <https://agendamagasinet.no/kommentarer/militarismen-pa-vei/>
- ¹¹⁸ Se f.eks. <https://agendamagasinet.no/kommentarer/savnet-fredsbevegelsen/>, <https://www.nordnorskdebatt.no/vi-vil-ikke-ha-mer-krig-vi-vil-ha-fred-fred-fred-o/5-124-191296> og <https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/MoPvkJ/aa-snakke-fred-er-aa-be-om-braak>
- ¹¹⁹ Se <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/var-nye-digitale-kvardag/id2828388/?ch=3>
- ¹²⁰ Se f.eks. <https://www.innovasjon Norge.no/no/subsites/digIN/digitale-dilemmaer/digitalisering-meningsbobler-er-skadelige-for-demokratiet/> og <https://www.dagsavisen.no/debatt/kommentar/2023/02/17/alt-som-deler-oss/>. Se også <https://www.weforum.org/agenda/2022/10/how-to-address-disinformation/>
- ¹²¹ Se f.eks. hvordan en kunde av Posten opplevde et møte med ChatGPT-roboten som "å snakke med en vegg". <https://frifagbevegelse.no/posthornet/roboter-tar-over-for-folk-i-posten--som-a-snakke-med-en-vegg-6.158.952146.f2ed458ff4>.
- ¹²² Se f.eks. <https://www.dagsavisen.no/debatt/kommentar/2023/02/17/alt-som-deler-oss/>
- ¹²³ <https://www.medietilsynet.no/nyheter/aktuelt/foreldre-lar-barna-fa-mobil-og-sosiale-medier-i-frykt-for-at-de-skal-falle-utenfor/>
- ¹²⁴ Dobbelttheten ved digital kontaktbase vises i forskning som finner at sosiale medier skaper avhengighet og mer opplevd utenforskap og isolasjon hos unge med store digitale kontaktnett. Se <https://www.uia.no/nyheter/sosiale-medier-skaper-avhengighet--derfor-maa-vi-regulere-barnas-tilgang>
- ¹²⁵ Se f.eks. <https://www.samfunnsforskning.no/aktuelt/nyheter/2017/skrasikre-debattanter-gjennom-ekkokamre-og-skytter.html>. For forskning på ekkokamre og polarisering se <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/echo-chambers-filter-bubbles-and-polarisation-literature-review>,
- ¹²⁶ <https://www.pst.no/globalassets/artikler/utgivelser/2021/dataspill-selfie-jihad-og-livestreaming-av-terrorangrep-hvordan-ekstreme-digitale-nettverk-pavirker-terrortrusselen-i-vesten-og-norge.pdf>
- ¹²⁷ Se f.eks. <https://kjonnsforskning.no/nb/2022/09/digitalt-kvinnehat-i-vekst>
- ¹²⁸ Se f-eks- omtale av incels i *Trender i kriminalitet 2018-2021*. Sætre, Hofseth og Kjenn, Oslo politidistrikt 2018.
- ¹²⁹ Hør f.eks. https://radio.nrk.no/podkast/trygdekontoet/1_59ab669a-3aaf-429c-ab66-9a3aafc29c3d?utm_source=nrkradio&utm_medium=delelenke-android&utm_content=podcast:1_59ab669a-3aaf-429c-ab66-9a3aafc29c3d
- ¹³⁰ Se f.eks. <https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/immunizing-the-public-against-misinformation> og <https://www.un.org/en/un-coronavirus-communications-team/un-tackling-%E2%80%98infodemic%E2%80%99-misinformation-and-cybercrime-covid-19>. Se også <https://forsvaretsforum.no/derfor-snakker-forsvarsfolk-om-fake-news/101770>
- ¹³¹ Se bl.a. Se f.eks. Moeller, H-G, Ambrosio, P.J. (2021): *You and your Profile: Identity after Autenticity*, Columbia University Press <http://cup.columbia.edu/book/you-and-your-profile/9780231196017>, samt Moeller, H.G. Ambrosio, m.fl. (2018): Sincerity, authenticity and proficility: Notes on the problem, a vocabulary and a history of identity, *Philosophy & Social criticism*, vol 45, 5. Se: <https://doi.org/10.1177/0191453718799801>.
- ¹³² Inspirert av Robert K. Merton's *Strain theory* om avvik innen sosiologi/kriminologi fra slutten av 1930 tallet. Se f.eks. <http://www.greelane.com/nb/science-tech-math/samfunnsfag/structural-strain-theory-3026632/>. Fra klassisk samfunnsvitenskap regner man med 4 mulige tilpasninger eller handlingsrom mellom samfunnet og befolkningsgrupper. En videreutvikling av Strain-torien finnes hos [Robert Agnew Foundation for a General Strain Theory of Crime and Delinquency.pdf](#)
- ¹³³ Robertson, R. (1995). *Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity*. I M. Featherstone, S. Lash & R. Robertson (Red.), *Global Modernities* (s. 25–44). London: Sage Publications Ltd.